

Zsák-álmom

Bethlenfalvy Ádám

Csoport: 8-10 évesek, 20 körüli létszám

Időtartam: 120 perc, csoporttól függően egy szünettel

Szükséges kellékek, anyagok: csomagoló papír, A4-es lapok, filcek, tollak, kréták, egy nagy vászonzsák vagy tarisznya

Tanulási terület: szegénység, külső körülmények és belső folyamatok közötti kapcsolat, álmok

Történetváz: A szegény halászfalu lakói egyszer csak arra lesznek figyelmesek, hogy az általuk vízbe dobált rémálmok miatt elmenekülnek a halak, veszélybe kerül a megélhetésük. El kell dönteniük, hogy mit kezdjenek a rémálmaikkal...

Fókusz: Mit kezdünk a félelmeinkkel?

1. **Tanári narráció:** „Volt egyszer, hol nem volt, egy távoli tenger partjainál, egy sziklás zord szigeten egy szegény halászfalu. Ebben a kis faluban, keményen dolgozó, a napi betevő falatért folyamatosan küzdő emberek élet. A férfiak minden reggel összeszedték halászhálóikat, köteleiket és más szerszámokat és összegyűltek a hatalmas, hullámos tenger partján, hogy rozoga kis halászhajóikat vízre tegyék és kifogják a tengerből családjuk számára a másnapi ebédet. Jobb napokon, indulás előtt közösen elfogyasztották reggelire való elemőzsiáikat, inségesebb időkben üres hassal vágtak neki a habzó vizeknek.”

2. **EGÉSZ CSOPORTOS TABLÓBAN:** halászok indulnak reggel, éppen kel fel a nap. Aprólékosan megmunkált képet csinálunk. Ha nehéz a gyerekeknek rögtön szobrot csinálni, akkor eljátszhatják előbb azt, amit az általuk formált figurák éppen csinálnak, és azt a mozgást merevíthetjük állóképpé. A környezetet közösen építjük fel abból, amit szerepben „látunk” maguk körül a tablóban álló gyerekek.

Pl.: Milyennek látják most a tengert? Hogy néz ki a házuk a távolból?

3. **Megbeszélés:** Mik lehetnek a legnagyobb félelmeik? Mire vágyhatnak ezek a férfiak?

Ehhez, ha kell, visszarakhatjuk a kép azon részeit, melyekről beszélünk, hogy meg tudjuk nézni kívülről, hogy gondolkodhassunk rajta.

4. **KÖZÖS TÉRKÉPRAJZOLÁS:** közösen megrajzoljuk a szigetet, annak legfontosabb pontjait. Fontos megállapodnunk azokban a dolgokban, amiket rögzítünk a térképen.

Nem véletlenül él a falu halászatból, nincs más lehetőség a megélhetésre, nem termékeny a talaj stb.

5. **NARRÁCIÓ:** Miközben a férfiak elindultak veszélyes útjukra, a faluban maradt öregek, asszonyok, gyerekek is ébredtek, és nekikezdték mindennapi feladataik elvégzésének.

6. **HANGJÁTÉK készítése** az ébredező faluról. Milyen hangjai lehetnek egy ébredező, szegény kis falunak? Egy rövid megbeszélés után ezt mi magunk eljátszhatjuk. A csoport érettségétől függ: esetleg meg kell-e előbb állapodnunk abban, hogy ki milyen hangot csinál, vagy hagyjuk, hogy mindenki a másikat és az egész csoport hangjait figyelve közben találja ki a hangokat.

7. **Megbeszélés:** A hangjátékot egy megbeszélés követi, itt megállapodunk olyan konkrét emberekről, akik a faluban laknak.

Pl.: Ki lehetett az, aki olyan nagyot ásított? Kinek az ajtaja nyikorgott?

8. **Egyéni RAJZOLÁS:** Mindenki egy-egy olyan tárgyat rajzol meg, ami a falu valamelyik lakójának fontos lehet. A lehető legpontosabb rajzot próbáljuk készíteni. Fontos itt észben tartani, hogy milyen körülmények között, mekkora szegénységben élnek a falu lakói. A rajzolás közben a tanár a diákok között járkálva kérdezgetheti a gyerekeket a tárgyak történetéről, hogy mélyítse a tudásukat róla.

Pl.: Mióta használják ezt a tárgyat? Elképzelhető, hogy ezt a (valami)t örökölte? Miért ragaszkodik pont ehhez annyira? Szereti vagy utálja?

9. **Beszámoló:** A diákok egyesével bemutatják a tárgyakat, és egy pár szót szólnak arról, hogy miért fontosak ezek a tulajdonosaik számára. Minden bemutatott tárgy után bejelöljük a térképen azt, hogy a faluban hol lakik annak gazdája.
10. **EGÉSZ CSOPORTOS IMPROVIZÁCIÓ:** „Az egyik nap egy fiú rohanva hozta a partról a hírt, hogy a halászok egészen nagy halat fogtak, és azt beszélnek ebből lakomát csaphat az egész falu, mindenki készüljön fel a sütés-főzésre, mire odaérnek...” Rövid egyeztetés után (*kik lesznek halászok, kik fognak az otthon maradt asszonyok, öregek, gyerekek szerepébe bújni*) elkezdhetjük játszani ezt a helyzetet.
11. **Tanári narráció:** „De természetesen egy hal nem tarthat sokáig, és ahogy teltek-múltak a napok, hetek, ínséges idők következtek. Az egyik ilyen ínséges reggelen, a falu egyik eldugott csücskében, valamelyik ház mögött, egy sötét, szűk szobában, egy árva fiú ébredett és készült aznapi teendőire...”
12. Egy képet látunk, ebben vagy a tanár játssza a fiút, vagy egy előre felkészített diák (**BEÉPÍTETT SZEREPLŐ**) veszi fel ezt a szerepet. A fiú térdeit átkulcsolva ül, és mereven bámul egy előtte fekvő üres zsákra. A fiú lassan felemeli jobb kezét és megdörzsöli a szemét, majd lassan elindul a keze a zsák felé. Félúton megáll a kéz és lassan leereszkedik a földre.
13. **Jelenet rövid értelmezése („fejtése”):** Mit láttunk pontosan? Mi járhatott a fiú fejében? Mit jelenthet neki ez a zsák?
14. **Tanári narráció,** amelyből kiderül, hogy ennek az árva fiúnak az a munkája a faluban, hogy a ház mögé kitett rémálmokat összeszedje.
15. **A zsák felmutatása** – Egy rémálommal teli zsák! Milyen lehet ez a zsák, amikor tele van? Milyen lehet cipelni? Ha igénye van rá a csoportnak, akkor ezt kipróbálhatjuk, akár többen is bemutathatják társaiknak, hogy ők milyennek képzelik.
16. **KIS CSOPORTOS JELENET készítése:** rémálom megjelenítése kicsoportokban. Hasznos lehet, ha rögzítjük a csoportok számára, hogy kinek az álmát készítik – a már korábban megjelent szereplők közül lehet választani.
17. **Beszámoló a csoportok tevékenységéről:** a jelenetek bemutatása
18. **Egész csoportos megbeszélés:** Honnan jönnek a rémálmok? Azt keressük, hogy milyen konkrét helyekből, dolgokból, eseményekből eredhetnek a rémálmok. Itt példaként használhatjuk az előbb elkészített álmok egyikét.
19. **Narráció:** „Addig, addig dobálták bele a falusiak a rémálmokkal teli zsákokat a tengerbe, míg azok idővel, a hullámok erejétől ki nem nyíltak, és elszabadulva egyre nagyobb és nagyobb hullámokat nem szítottak. A halászok munkája pokollá vált a tomboló tengeren.”
20. **MÍMES JÁTÉK:** Egész csoportban készítünk arról néma, lassított jelenetet, amikor kiér a halászcsonak a rémálmokkal teli, háborgó tengerrészre.
21. **GYŰLÉS:** A falu népe egy gyűlést hívott össze, hogy megbeszéljék, mit tegyenek ezzel a helyzettel, mit kezdjenek rémálmaikkal. A tanár az egyik falusi lakos szerepében afelé tereli a gyűlést, hogy ne új helyet keressenek a rémálmok elhelyezésére, hanem az igazi okokat találják meg, és azokat szüntessék meg.
Itt is nyugodtan lehet használni példaként a korábban elkészített rémálmokat. A tanár lehetőleg szerepben adja ki a feladatokat az ötletek kipróbálására. Akár improvizációban, gyakorlati feladatként vagy írott formaként.
22. **Ötletek kipróbálása különböző formák segítségével: TABLÓ, JELENETKÉSZÍTÉS, FÓRUM-SZÍNHÁZ** stb.
23. **Egész csoportos megbeszélés:** Mi volt a legjobban működő megoldás? Melyik megoldást fogják megjegyezni és használni a falusiak a jövőben?

24. Tanári narráció: A falusáiknak lassan, de sikerült megtalálniuk és megszüntetniük rémálmaik okait. A tenger idővel lenyugodott, az elszabadult álmok messze úsztak. Idővel elégséges halat fogtak, később gyümölcsöt is természettek a falu lakói. Történelmük eme zavaros pillanatáról pedig egy szobrot készítettek, hogy utódaik sose felejtsek el, mit is kell tenniük, ha rémálmaik felkavarják életüket...”

25. Egész csoportban ELKÉSZÍTJÜK A SZOBROT.

A DRÁMAPEDAGÓGIA – a hátrányos helyzetű tanulók integrált nevelésének elősegítésére című kurzus képzőinek és mentorainak felkészítése, Esztergom, 2006. augusztus 21-24. és szeptember 7-10.¹ Kaposi László felvétele

A rút kiskacsa

Szakall Judit

Csoport: A 2-3. osztályosoknak szóló drámaóra a gyerekek részéről nem kíván különösebb drámabeli jártasságot.

Körülmények:

térigény: osztályterem, közepén szabad térrel

időtartam: egy tanóra

A játék időtartama: 45 perc

Kellékek: cédulák, borítékok, papír, ceruza

Tanulási terület: az előítélet természete; a kirekesztés; a csoport hozzáállása a közösség által kivetett egyénhez; a saját felsőbbrendűség kialakulása

Téma: A rút kiskacsa történetéhez kapcsolva egy baromfiudvarban történő kiközösítés feldolgozása. Az állatok magatartásának vizsgálata a gyermeki közösség viselkedésének, a kirekesztések természetének vizsgálatát segítheti.

¹ A továbbiakban nem ismétljük a fenti szövegű képaláírást.

Fókusz: (Hogyan működik) A másság elutasítása(?)

Történet: Andersen A rút kiskacsa című meséjéből merítünk.

Játékok

Az óra elején néhány mozgásos bemelegítő játékot játszunk a figyelem, az összpontosítás erősítése és a hangulati előkészítés végett. (Ha nincs rá idő, akkor a játékok nélkül is levezethető az óra.)

Tyúkanyó és a kánya

A játék leírása: A kánya (egy gyerek) el akarja kapni a tyúkanyó csibéit úgy, hogy a tyúkanyót játszó gyerek mögött egymás vállába kapaszkodó társai, – akik a csibék – közül kell elragadnia valakit. A tyúkanyó azonban igyekszik mindig úgy fordulni oldalra kitárt karjaival, hogy eltakarja a csibéket, hogy ő legyen szemben a kányával. Ha valakit mégis megfog a kánya, akkor az az ő zsákmánya lesz, mögé állva növekszik a sor.

Kakasviadal (agressziólevezető, kiesős játék)

A gyerekek fél lábon ugrálva, társukat a mellkasuk előtt keresztbe font karukkal lökdösve próbálják arra kényszeríteni, hogy az letegye a lábát. Aki leteszi a másik lábát, kiáll. (A durvaság elkerülhető kellő odafigyeléssel és a szabályok előzetes pontos ismertetésével, pl. csak szemből lehet „támadni”, a karokat végig összefonva kell tartani.)

1. A tanár körbeülteti a gyerekeket és beszélgetni kezdenek egy falusi udvarról, arról, hogy milyen állatok népesíthetik be az udvart. Felkínálja a gyerekeknek az udvarbeli állatok szerepeit. Három-négy fős csoportokat alakítanak a résztvevők, (ha nem megy önkéntesen, akkor a tanár „kiszámolja” a csoportokat), majd csoportonként húznak egy borítékot, mely az általuk eljátszandó állatok nevét tartalmazza. Az osztály létszámától függően kínáljuk fel a szerepeket: kutya, macska, liba, tyúk, kacsa, ló, disznó, tehén. A borítékokat csak az összes csoport megalakulása után szabad felbontani – azt titokban kell tartani, hogy a csoport milyen állatot fog játszani.

2. Némajáték. A csoportok némajátékban mutassák be az általuk megszemélyesített állatot, valamint azt is, hogy a gazdasszony vagy a gazda hogyan fejezi ki szeretetét irántuk, miként szeretgeti, kényezteti őket! A kis csoport egyik tagja legyen a gazda vagy a gazdasszony, a többiek az állatok! A némajátékból találják ki a többiek, hogy milyen állatról van szó!

3. Szerepben: kis csoportokban – még mindig az első feladatnál kihúzott állatcsaládoknak megfelelően – kell a következő feladatot megoldani: „Gyűjtsétek össze azokat a tulajdonságokat, amelyek alapján úgy gondoljátok, hogy a ti csoportotok – fajtátok – különb, mint a többiek! Gondoljuk csak el, a gazda meg a gazdasszony is öregszik, és bizony egyre nehezebben tudnak ennyi állatot tartani. Túl sok munkát, pénzt, energiát jelentenek. Elkezdhetnek majd azon gondolkodni, kit tudnának az udvarból nélkülözni. Gyűjtsétek össze azokat az érveket, amikkel bizonyítanátok, hogy nem az ti állatcsaládotoktól kell megválni. Mi az, ami rátok jellemző? Mi az, amit ti tudtok és a többiek nem? Mi az, amiért ti sokkal hasznosabbnak érzitek magatokat a többiekénél? Mik azok a tulajdonságok, amiért nélkülözhetetlenek gondoljátok magatokat?”

Ehhez a munkához papír és írószerszám szükséges. A csoport által összegyűjtött jellemzőket, érveket egy-egy szószóló ismerteti.

4. Tanári narráció: Volt az udvarban egy minden lében kanál kakas, aki mindig, mindent tudni akart, és most azt látjuk, hogy rettenetesen izgatott (**a tanár szerepebe lép**): „Láttátok? A gazdasszonyunk borzasztóan gondterhelten jár kel az udvaron. Rövid idő alatt többször is visszatért a kacsák óljába. Csóválta a fejét, valami fölött nem tudott napirendre térni. Egy alkalommal, amikor kijött onnan, megpillantotta a szomszédasszonyát, elkezdtek suttogni! Ilyeneket hallottam: 'Most képzelje el! (...) Hát ki sem tudom mondani mennyire megdöbbentem, mikor megláttam! ... Elképesztő! – Fogalmam sincs hogy kerülhetett oda!... Teljesen megrémültem! (...) Nem, még nálunk, a mi udvarunkban ilyen soha nem volt! Iszonyat! (...) Csak nehogy bajt hozzon ránk! (...) Annyi mindent beszélnek mostanában! (...) ez azért félelmetes! Hát én még ilyent nem láttam! (...) Azt mondja?... Nem kellene bejelenteni?! Hát ezt hallottam...!' Barátaim, azt hiszem nagy baj történhetett! Úgy gondolom, meg kell néznünk, mit láthatott a gazdasszonyunk.”

(Elmegy, majd a terem sarkától visszafordul és még sokkal feldúltabb, mint az imént, el-el fullad a hangja, miközben beszámol a látottakról.) „Ez szörnyű, ez rettenetes, nem is tudom hogy mondjam el! (...) El szabad-e mondanom?!” (...) (A tanár továbbra is szerepben Tarajos kakasként elmeséli, hogy milyen nagy tojásszerű valamit látott. Legyen kellőképpen megrémülve és feldúlva a látottaktól!) „Nem tudom, tapasztaltatok-e valamit a napokban. Szerintetek mi lehet ez és hogy kerülhetett ide? Feltűnt nektek valami az elmúlt napokban? Láttatok valamit vagy valakit?” (Kikérdezi az állatok véleményét.)

5. Tanári narráció: „Megszületett egy furcsa kiskacsa, aki egyáltalán nem hasonlít a testvéreire, de hát ez már tojás korában is elütött a többiektől.

Amennyiben a gyerekek ezen a ponton, vagy már korábban ráismernek a mesére, az egyáltalán nem baj.

„**Készítetek egy állóképet** arról, hogy amikor ez a kis lény először kijött az ólból és a többiek meglátták, hogyan néztek rá!” Ezután kérdezzük meg a játzókat egyenként, hogy mire gondoltak abban a pillanatban (GONDOLATKÖVETÉS)!

6. Tanári narráció: „Az udvar lakói igazolva látják korábbi – a jövővel szemben már a megszületése előtt kialakult – nemtetszésüket, vagyis, hogy ez a kis lény más mint ők, ilyen furát még nem láttak életükben. A baromfiudvar lakói nem kezdeményeztek harcot a náluk erősebbel. A furcsa lény pedig többüknél fizikailag szívósabbnak tűnt, remekül futott, szárnyaival erőseket csapott, csőrének koppintásával néhány napos korában már feltört egy kemény héjú tojást. Udvarbéli társaira azonban soha nem támadott. A többi ifjú állat, de még a felnőttek is elfordultak tőle. Szerintetek miért?” (Rövid megbeszélés után.)

„Készítetek kis csoportokban jelenetet arról, hogy milyen formában fejezik ki az állatok azt, hogy nem szeretik és kiközösítik a furcsa, szokatlan kiskacsát, mert más, mint amilyen kiskacsával valaha találkoztak.” A munkacsoportokat ne a korábbi állatcsoportok szerint alakítsuk, hanem önkéntes alapon alakuljanak 4-5 fős csoportok! Ügyeljünk arra, hogy ne fizikai bántalmazásról vagy agresszióról szóljanak a jelenetek, hanem a kirekesztésről, a kiközösítésről! Keressenek különböző módokat, helyzeteket arra, hogyan éreztetik a kiskacsával egyértelműen, hogy a közösség számára ő nem kívánatos személy!

Igyekezzünk segíteni, hogy általános érvényű helyzeteket és ne csupán baromfiudvarhoz kötött helyzeteket, magatartásformákat keressenek!

7. A kiskacsának nagyon rosszul esik, hogy őt nem szeretik – talán ezért is egy nagyon szép álmot álmodik arról, hogy milyen is lenne, ha őt a többi állat szeretné. A kiskacsa álmát **tablókban vagy mozgásos** – nem szöveges – **kis csoportos jelenetben** nézzük meg, az előbbi csoportbontásban!

*Ezt esetleg lehet írásos formában is megvalósítani: mit írna a kiskacsa a **naplójába**...*

8. A tanár szerepben, mint a helyi falusi rádió tudósítója: „Kedves hallgatónk! Ma van a mi falunapunk és úgy gondoltuk, hogy mielőtt a helyi népi zenekar műsorát kapcsolnánk a kultúrházból, néhány udvarba benézünk, miként is ünnepelnek a falusiak mellett az udvarok lakói, a mi kedves háziállataink. Nagyon kedves és vidám látvány, ahogy együtt táncol, énekel minden állat. A körtáncban ott ropja egy furcsa, kacsaszerű állat, egyik szárnyát a tyúk, a másikat a liba fogja. Nagyokat nevetgélnek, szemmel láthatóan kitűnő hangulatban van mindenki. Most éppen a malacok nótájára táncolnak, messzire hallatszik az „Egy kis malac, rőf-rőf-rőf...” című dal, amit nem csak a malacok jókedvű visítása, hanem a lovak nyerítése is cifráz. Lassan visszakapcsolunk a faluházba, ahol már behangoltak a zenészek. Néhány perc múlva tehát folytatjuk adásunkat.”

Tanári narráció (most már szerepen kívül): „Gyerekek, mit gondoltok, mi történhetett? Mitől változott meg az állatok hozzáállása a rút kiskacsához? Mi lehetett az az esemény, amitől ez a gyökeres fordulat bekövetkezett?” Az előző kiscsoportok találják ki, beszéljék meg, hogy mi volt az a sorsdöntő esemény, ami a változást előidézte. A megoldási variációkat a kiscsoportok megosztják a többiekkel, ezeket közösen megbeszélik.

Egyik másik megoldás: „Gondolkodjunk el azon, hogy a kiskacsa mit tehet azért, hogy befogadják őt a többiek. Tehet-e valamit a fura kiskacsa azért, hogy a helyzete (státusza) megváltozzék az udvarban?” Csoportos beszélgetés formájában gyűjtsük össze a javaslatokat!

A foglalkozás végén a tanár felolvassa a mesét (Rab Zsuzsa fordításában).

Varázslómentő Szolgálat

Körömi Gábor

Csoport: 10-12 évesek, 20-25 fő (osztályközösség vagy egymást jól ismerő csoport)¹

Helyszín: drámaterem, foglalkoztató (székek, változtatható térformával)

A játék időtartama: 60 perc

Cél: Ismerjük fel mások és a magunk felelősségét a konfliktusokban!

Fókusz: családi konfliktusok megoldási-feloldási lehetőségeinek keresése a dráma eszköztárával

Tanulási terület: gyerek-felnőtt konfliktusok, családon belüli konfliktusok, amiről beszélünk és amiről nem beszélünk

Keret: a Varázslóvilág, melyben a speciális mentőszolgálat segít a bajba jutott gyermekeken

Eszközök: három rajz, nagy papír, filctoll, három sapka (nem kell varázslósapkának lennie, csak egy olyan fejfedő, ami kiemeli a szereplőt és nem nevetséges a csoport előtt)

A keret indoklása

Olykor mindenki kerülhet bajba. Így van ez az igazi gyerekek mellett a varázslógyerekekkel is. Képzeljük azt, hogy a mi világunk mellett létezik egy másik, a varázslók világa, ami persze ugyanolyan emberi, problémás helyzetekben gazdag, mint a miénk!

Úgy gondolom, hogy a varázslóvilág – konkrétan: Harry Potter világa – a mai tizenévesek életében ugyanolyan fontos szerepet tölt be, mint mondjuk Verne regényeinek fantáziavilága, úgy 50 évvel ezelőtt. A regény olyan kontextust hoz be a mai gyerekek világába, amivel bátran dolgozhatunk, hiszen mindenki ismeri. Ez megteremtí a megfelelő távolságot a vizsgálandó probléma és a gyerekek között (és járulékos haszonként példát adhat a pedagógusoknak más irodalmi anyag feldolgozására is).

Váljunk mi hát varázslókká, de nem akármilyen varázslókká, hanem olyan segítőké, akik bajba került varázslókat mentenek meg! Ennek a segítségnek a varázslóregényben különleges helyszíne van: egy busz, a Kóbor Grimbusz. (Ha valaki esetleg nem ismeri a regényt, annyit mindenképpen tud a varázslókról, ami a megértéshez szükséges, ráadásul a szituációk kezelésére nem a varázsló képességeinket, hanem a beleérző képességünket használjuk.)

Beszélgetés

A varázslóvilág alapfogalmainak tisztázása: varázslóiskola, kóbor grimbusz, varázspálca, sötét varázslatok kivédése, mugli.

Elmondjuk, hogy a mai játékban a varázslóvilágbeli ügyeletes varázslómentőket játszunk.

„Felvezető” játék: Véd-kör/1

Az ismert „szigetes” vagy „szám-kör” játék olyan változata, ahol nem szabad kiesni. A játékvezető egy számot mond, s a többieknek annak megfelelő létszámban kell körbeállniuk. Se többen, se kevesebben nem lehetnek és fogniuk kell egymás kezét. Aki már nem tud beállni sehová, annak valamelyik kör közepére állva kell helyet adnunk, így meg tudjuk védeni a kieséstől. Ha a csoport nem a megfelelő létszámban áll vagy valaki a körökön kívül marad, akkor természetesen kiesik, de ebben a változatban az alapfeladat az, hogy minél gyorsan megalakuljanak a körök, miközben mindenki bent marad.

KÉPÉPÍTÉS megadott címek alapján

1. Családi perpatvar a sárkány családban
2. Tűz a Mágiaügyi minisztériumban

¹ A Marczibányi Téri Művelődési Központban társaimmal, kollégáimmal 2001 nyarán kezdtük el a Varázslóiskola-programot. Drámapedagógusokból, kézműves foglalkozásvezetőkből, természetjárókból álló csapatunk nagyon sokféle foglalkozást talált ki, azóta már a hatodik tábort és a hatodik évadot kezdi a Denevér Varázslóiskola. Ennek a vázlatnak az első variánsa egy hátrányos helyzetű fiataloknak tervezett tábor egyik foglalkozásának készült (Esélyvarázsló tábor, Somogydöröcske, 2004).

3. Bajbajutott varázsló a tömegközlekedésben

A képek elkészítésével célunk, hogy (a téma felé tartva, afféle ráhangolásként) reális történeteket (családi veszekedés, tüzoltás, közlekedési dugó) nézzünk meg varázsló szemmel.

A TANÁR SZEREPBEN

A Kóbor Grimbusz vezetőjeként elmeséli, hogy három kis varázslót hoztak be a varázslómentők. Olyan ifjak szálltak ki belőle, akik valahogy bajba kerültek.

A három figurát három varázslósipka jelképezi. A játékban, aki ezt felveszi, az a bajba került varázsló szerepét is felvállalja.

A gyerekek különös ismertetőjele, hogy valami sötét varázslat hatására egyik sem beszél a történetéről. Rajzolni viszont hajlandóak voltak, így kaptunk tőlük három rajzot.

A képeket az alábbi – tartalmi – vázlat alapján előre elkészítjük:

KÉPEK

Az első képen egy családot látunk, ahol mindenki megbabonázottan nézi a tévét. Csak a gyerek áll egyedül a sarokban, kis sipkával a fején, a család pedig bambán ül a képernyő előtt.

A második képen csak egy szekrényt látunk, üres üvegekkel zsúfolva. Az üvegek színesek, címkéjükön díszes városok, emberek.

A harmadik képen egy apát és egy anyát láthatunk, akik között ott áll a gyerek. Keze széttárva, melybe mindkét szülő a maga oldaláról belekapaszkodik, mintha szét akarnák szakítani. A kép két felének a színezése is más: az egyik oldal csíkos, a másik pedig pöttyös.

KÉPFEJTÉS

A csoport három részre válik, így szegődik a képek nyomába. Először azt próbálja meg kideríteni, hogy mi az a probléma, ami a varázsló bánatát és némaságát okozza. A képféjtésről a többieknek rövid beszámolót tartanak.

A folytatásra két lehetőségünk van a csoport drámás jártasságát figyelembe véve. Vagy mindhárom problémával foglalkozunk párhuzamosan, vagy választunk a felmerült helyzetek közül, s annak járunk nyomába. A későbbiek során természetesen vissza lehet térni a többi helyzethez is.

MEGIDÉZÉS – FÓRUM-SZÍNHÁZ

Lehetőségünk van rá, hogy egy családtagot megidézzünk a varázslók lakóhelyéről. A csapat közösen tervezze el, milyen kérdéseket fog feltenni a szülőknek vagy a testvéreknek, s utána a drámatanár belép a megidézett figura szerepébe. Próbáljuk meg elkerülni az ítélezést, legyen inkább az a célunk, hogy az elmenekült „varázslógyerek” valahogy visszakerüljön a saját családjába.

A probléma mélyebb megértése érdekében az alábbi lehetőségek is előttünk állhatnak:

KISC SOPORTOS JELENETEK

Nézzünk olyan helyzeteket, amikor a varázslógyerek megpróbált segíteni magán (és a családján)! Nézzük meg, beszéljük meg, miért nem sikerült egyedül megoldani a helyzetet!

ÁLLÓKÉP

Vizsgáljuk meg a családot abban a pillanatban, amikor kiderül, hogy a gyermekük eltűnt!

Készítsünk tablóképet az elképzelt helyzetről! Melyik családtag hol van, mit csinál, mire gondol először?

KÖZÖS LEVÉLÍRÁS

Készítsünk levelet a fiú nevében, amelyben közli, hogy miért ment el otthonról! A csoport mérlegelje, hogy milyen hangot használ, hiszen ezt a levelet most a bajba került gyerekek írja!

Véd-kör/2 (lezáró beszélgetés)

A levél felolvasása után adjunk tanácsot a varázslónak, hogy mit tegyen, ha ismét bajba kerül! Tudjuk, hogy a Varázslómentő szolgálat Kóbor Grimbusza nem mindig jelent megoldást.

Medvebundás

Tóth Adél

Történet, keret: Játék az azonos című Grimm-mese alapján. A mese csak kiindulópontja a játéknak, a szöveg első harmada hangzik el a drámaórában.

Csoport: Az óra 13-14 éveseknek készült, de idősebb – középiskolás korú fiatalokkal és felnőtt csoporttal – is megvalósítható.

Téma, tanulási terület: megalkuvás; a lelki béke feladása; erkölcsileg és fizikailag megalázó helyzet felvállalása; reménytelenség és bizonytalanság; körülmények és személyek kényszerítő ereje

Az órában körüljárt kérdés (fókusz): Eladjuk-e a lelkünket az „ördögnek”?

Eszközigény: 3 db A/3-as lap, rajzeszközök, A/4-es lapok, íróeszközök

Időkeret: 90 perc (két tanítási óra)

1. Szoborjáték

Egy játékot ajánlok – arra kérem a résztvevőket, hogy ehhez alkossanak párokat (azzal legyenek párban, akivel szívesen dolgoznak együtt). A pár egyik tagja olyan szoborrá kell, hogy alakítsa társát – az ismert szoborjáték szabályai szerint –, hogy annak az elkészült testhelyzetet ne legyen túl könnyű megtartania, tehát egy fizikailag nehéz testhelyzetet kell létrehoznia. A szobornak ezt az állapotot fél percig meg kell tartania, majd cserélnek.

2. Vedd rá!

Maradnak a párok. A páros egyik tagjának ki kell találnia egy fizikai cselekvést, ami hely- és helyzetváltoztató mozgást egyaránt tartalmaz, és nem túl könnyű végrehajtani. Rá kell vennie társát arra, hogy ezt végrehajtsa, például menjen oda az ablakhoz rákmászásban, másszon fel egy székre, nyissa ki az ablakot és integessen rajta. Két perce van arra, hogy valahogy meggyőzze a társát. Ha sikerül, akkor a társ végrehajtja. Utána (ha nem sikerült, ha nem...) csere.

3. Párosok megbeszélése

Arra kérem a párokat, hogy beszéljék meg, ki miért hajtotta vagy nem hajtotta végre társa akaratát és azt is, hogy milyen volt fél percen keresztül tartani a szoborjátékban a nehéz testhelyzetet.

Ezekkel a bevezető játékokkal megéreztethető a játzókkal, hogy a fizikai állapot, a fizikai kényelmetlenség voltaképp nagyon erősen lelki kényelmetlenséget és kellemetlenséget is jelent, illetve hogy más akaratát végrehajtani – főleg, hogy nem túl könnyű a feladat, akár kínos is lehet, avagy végre nem hajtani milyen élmény. A párosok egymást választják, ezzel biztosítva van a biztonságos közeg, illetve mindenki párhuzamosan dolgozik, így a résztvevőknek nem lesz idejük és alkalmuk arra, hogy a többi párost figyeljék.

4. Tanári narráció – meseolvasás

Arra kérem a játzókat, hogy kényelmesen helyezkedjenek el a teremben, akár le is fehetnek hanyatt a földre, csukják be a szemüket és hallgassák meg a mesét, a történetet, amit hoztam nekik! Ezután felolvassom a mesét – pontosabban ez csak a mese első része, a drámamunkában csak ezzel foglalkozunk.

Volt egyszer egy ifjú legény, aki felcsapott katonának, derekasan helytállt, és mindig ott volt az élen, ha a golyók záporoztak. Amíg tartott a háború, jól ment sora, de mikor békét kötöttek, kapitánya kiadta obsitját, mondván: mehet Isten hírével. Szülei nem éltek már, otthona sem volt, elment hát fivéréihez, és kérte, hadd maradjon náluk, amíg újra háború indul. Fivérei azonban szívtelenek voltak, azt mondták: „Mihez kezdenénk veled? Nem tudjuk hasznod venni, eridj és boldogulj magad, ahogy tudsz.” A katonának nem maradt egyebe puskáján kívül, azt vállára vette hát, és indult világgá. Útján széles mezőre ért, annak közepében magányos csalit állt; leült a fák alá nagy búsan, és sorsán töprengett. „Pénzem nincs – gondolta –, a haditudományon kívül egyebet nem tanultam, most meg, hogy békét kötöttek, nem kellek nekik; látom már, felkopik az állam.” Egyszer csak zúgást hallott, és amint

körülnézett, egy idegen állott előtte zöld zekében, nyalkán, viszont csúf lólába volt. „Tudom, miért búsulsz – mondta az ember –, pénzed, jószágod annyi lesz, amennyit csak erőnek erejével el bírsz verni, de előbb tudnom kell, hogy nincs-e benned félsz, nehogy hiába pazaroljam a pénzemet.” – „Katonával a félsz hogyan illenék össze? – felelte amaz –, tegyél csak próbát velem!” – „Jól van – mondta az idegen –, nézz csak hátra!” A katona hátrafordult, hát egy nagy medvét látott, amint éppen feléje rontott. „Hohó – kiáltotta –, megcsiklandozom én mindjárt az orrodra, hogy elmegy a kedved a brummogástól” – célzott és a képébe durrantott a medvének, aki összecsucsklott és nem moccan többet. „Most már látom – mondta az idegen –, nem vagy híján mersznek, de van még egy kikötésem, amihez tartanod kell magad.” – „Ha a lelkem üdve nem látja kárát – felelte a katona, mert sejtette már, kivel áll szemben –, máskülönben szó sem lehet közöttünk semmiről.” – „Azt mindjárt meglátod magad – felelte a zöldzekés –, mostantól hét esztendőn át nem mosdatsz, szakállad, hajad nem fésülheted, körmöd nem vághatod, és egy miatyánkot sem imádkozhatsz. Valamint adok egy zekét meg egy köpenyt, ezt kell viselned mindvégig. Ha a hét esztendő során meghalsz, az enyém vagy, de ha életben maradsz, szabad leszel és gazdag egész életedre.” A katona belegondolt nagy ínségébe, és mert anynyiszor ment már a halálba, most sem ijedt meg, hanem ráállt az alkura. Az ördög levetette zöld zekéjét, odaadta a katonának és azt mondta: „Ha ez a zeke rajtad van, és a zsebedbe nyúlsz, mindig tele lesz a markod pénzzel.” Azután lenyúzta a medve bundáját és így szólt: „Ez lesz a köpenyed meg az ágyad is, ezen kell aludnod, más ágyba nem fekhatsz. A gúnyád miatt pedig Medvebundás lesz a neved.” Azzal eltűnt.¹

5. Mese újraolvasása

Mielőtt újra felolvasnám a mesét, kérem a résztvevőktől – miközben végig csukva van a szemük –, hogy a következő olvasás alatt nagyon figyeljenek arra, hogy milyen embernek látják ezt a katonát, történetünk főszereplőjét.

6. GONDOLATKÖVETÉS írásban

A felolvasás végén mindenki kinyithatja a szemét. A játzókat arra kérjük, hogy ne beszéljenek, hanem a katona szerepében, az ő fejével gondolkodva, egyes szám első személyben írják le egy-egy papírlapra azokat a gondolatokat, amik megfordulnak a katona fejében az ördög távozása, az alku megkötése után. Majd megkérem őket, hogy hajtsák össze a lapokat és tegyék el olyan helyre, ahol könnyen megtalálják majd –, ezekre a későbbekben szükségünk lesz még.

7. Megbeszélés

Megkérem őket, hogy üljenek körbe, és beszélgetést kezdeményezek (megadott információk: katonánk legalább tíz évet töltött háborúban; nem volt már gyerek, de még felnőtt sem, amikor elvitték, most, a katonaideje letöltése után körülbelül 26-28 éves lehet). A következő kérdésekre kellene közösen válaszokat találnunk:

- Mivel gazdagodhatott, mit tanulhatott a történet főszereplője a katonáskodása alatti időkben, ami haszontalan tudásnak és tapasztalatnak számíthat a háború utáni időkben?
- Milyen tulajdonságai derültek ki a meséből?
- Miért érzi azt, hogy nincs helye és dolga a világban a háború után?

8. KÖZÖS SZOBORKÉSZÍTÉS

A játzókat közül egy vállalkozót kérünk a katona szerepére, a többiektől pedig azt, hogy közösen „alakítsák szoborrá társukat” – a szobor testtartásában, mimikájában, mozdulataiban mutassák meg azt az állapotot, amiben a katona szerintük lehetett közvetlenül az ördöggel való találkozás előtt. Akkor ez a gondolat van a fejében, tudjuk a meséből: „Pénzem nincs, a haditudományon kívül egyebet nem tanultam, most meg, hogy békét kötöttek, nem kellek nekik; látom már, felkopik az állam.”

9. Narráció és KIS CSOPORTOS MUNKA

Visszaidézem a meséből azt, hogy mit is vállal a katona: hét évet, és azt, hogy hét éven át nem mosdik; szakállát, haját nem fésüli; körmét nem vágja; és egy miatyánkot sem imádkozik, ezenkívül a medvebunda lesz a köpenye és az ágya is mindvégig.

Három csoportot alakítunk. A csoportoknak a közösen létrehozott szobrot kell átformálniuk úgy, hogy az a katona változását mutassa az idő múlásával. Az első csoport úgy alakítsa át a szobrot, hogy az arról szóljon, milyen a katona a hét évből az első évben: tipikus testhelyzet, mozdulat és mimika (az eredeti,

¹ Jacob és Wilhelm Grimm: Gyermek- és családi mesék. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1989. Fordította Adamik Lajos.

közös szoborból kiindulva, annak átalakításával) a katonáról ebből az évből. Készítsen a csoport egy rajzot is a katona külsejéről (A/3-as lapra)! A csoporttagok a feladatokat megoszthatják egymás között. A második csoport ugyanezt csinálja meg a harmadik évvel, a harmadik csoport pedig az ötödik évvel!

10. Beszámoló a csoportos munka eredményeiről

A csoportok szobrait és rajzait megnézzük közösen. Először az első, majd a harmadik, végül az ötödik évről – ezt követően egymás mellé helyezve a szobrokat és a rajzokat.

11. Megbeszélés

Ilyen állapotban élni a világban valószínűleg nem egyszerű. Miért nem?

Ezzel a megbeszéléssel értelmezzük, „fejtjük” az előbb látott rajzokat és szobrokat.

12. JELENETKÉSZÍTÉS a három kiscsoportban

Újra a három csoportban dolgozunk: azt kérjük a csoportok tagjaitól, hogy készítsenek egy jelenetet ugyanabból az évből a hét közül, amelyikkel az imént foglalkoztak, mégpedig a katonának egy olyan élményéről, amit – ha túléli ezt a hét évet –, biztosan nagyon szeretne majd elfelejteni. Az elkészült jelenet ne legyen hosszabb két percnél! Lehet csak mozgásos jelenet, vagy hangjáték, vagy szöveges jelenet – erről az egyes csoportok döntenek.

13. A jelenetek bemutatása

14. Ima

Az Ördög azt hagyta meg a katonának, hogy a hét év alatt egyetlen Miatyánkot sem mondhat el, nem imádkozhat. De az biztos, hogy megfogalmaz a katona magában olyan mondatokat, gondolatokat, amiket nem mondhat ki, de amelyek kimondva akár imává is válhatnának.

Arra kérjük a csoportokat, hogy forduljanak össze és fogalmazzák meg ezeket a gondolatokat, melyek az első, majd a harmadik, végül az ötödik évben (melyik csoport melyikkel foglalkozik) járhatnak a katona fejében! Írják is le azokat!

15. Az imák felolvasása

16. Gondolatok felolvasása

Vegyük elő azokat a lapokat, melyekre a mese felolvasása után a játszó a katona gondolatai írták le – tudjuk, ezek az ördöggel való alkukötés után járhattak a fejében. Egymás után mindenki olvassa fel a lapját!

17. Megbeszélés

- Hány éves lesz a katona, ha túléli ezt a hét évet?
- Miért vállalja ezt a megpróbáltatást?
- Látja-e a lelki üdve kárát annak, amit tesz?
- Mit hagy ki az életéből azzal, hogy így tölti ezt a hét évet? *(Erről írjunk listát!)*

18. SZOBOR visszaidézése

„Tegyük fel” újra a szobrot a katonáról, amit az óra elején közösen hoztunk létre, ami azt a pillanatot mutatja, mielőtt megjelenik az ördög!

19. KIS CSOPORTOS MUNKA

Újra kis csoportokban dolgozva hozzunk döntést arról, hogy az egyes csoportok szerint ebből a helyzetből (ld. a szobrot!) lehetne-e a katonának más története, azaz folytatódhatna-e máshogyan is az élete, mint-hogy alkut köt az ördöggel? Ha igen, hogyan? Ha így döntenek, készítsenek a katona jövőjéről jelenetet vagy állóképet, azaz folytassák, vagy fejezzék be a mesét!

Ha a csoport szerint nem folytatódhat máshogyan a katona története, akkor érdemes átgondolni azt, hogy miért nem, majd döntést hozni arról, hogy túléli-e a katona a hét évet, ha nem, mikor és hogyan adja fel, ha igen, akkor mi történik vele a hét év után? Készítsenek a katona jövőjéről jelenetet vagy állóképet, ezzel fejezzék be a mesét!

20. A csoportok beszámolója és az óra lezárása

Háttércsapat

Zalavári András

Csoport: 7-8. osztály, alapszintű drámabeli jártassággal

Időszükséglet: kb. 90 perc

Tanulási területek: siker és kudarc; a csoportkapcsolatok aszimmetriája; engedelmesség, tekintély, kritika; társadalmi szerződés

Téma: egy népszerű csapatsport világbajnokságának legesélyesebb résztvevője kiesik a küzdelemsorozat legelején

Cél: az elárultatásnak és következményeinek megélése

Fókusz: Mit tehetnek a siker érdekében mindent elkövető háttéremberek, ha bálványaik cserbenhagyják őket?

Keret: A tanulók annak a kiszolgáló személyzetnek a tagjai, amely már a második világbajnokságra áll össze, hogy három hónapon át ismét együtt készüljön – szinte együtt éljen – a válogatott kerettel. Feladatuk, hogy a siker érdekében minél jobb és zavartalanabb körülményeket biztosítsanak a sztár-játékosok és a sportvezetők számára.

I. Kontextusépítés

1.1 **Megbeszélés:** a situációval kapcsolatos információk közlése, egyes fogalmak tisztázása

Az óra ötlete a 2002. évi labdarúgó világbajnokság kapcsán született, ahol a korábbi győztes franciák rúgott gól nélkül estek ki már a csoportmérkőzések után. Maga a játék azonban nem kötődik konkrét sportághoz, országhoz vagy eseményhez. Tehát aki esetleg nem szereti a focit, az gondoljon nyugodtan valamilyen más, általa kedvelt csapatsport legfőbb megmértetésére. Itthon maradva: lehet akár vízilabda is. A konkrét sportágban – és ezzel együtt az országban – közösen kell megállapodnunk.

Amit tudnunk kell: a világbajnokságot négyévente rendezik, és hosszú selejtező sorozat eredményeként lehet kijutni rá. Az előző nyertes – és most róla játszunk – természetesen automatikusan résztvevője a döntőnek¹, amely csoportmérkőzésekkel kezdődik, majd pedig kieséses rendszerben folytatódik. A világbajnokság helyszínét megadhatja a tanár is.

1.2 **ÚJSÁGCIKK:** egy sportkommentár részlete

„És miközben taglaljuk a világbajnoki cím birtokosaként és az elmúlt négy év eredményei alapján is egyaránt győzelemre esélyes válogatottunk összeállítását, pár mondat erejéig említsük meg, hogy akad azért egy szegmens, amely semmiben sem módosult az előző döntőhöz képest. Változatlan összetételben állt fel ugyanis a sportolókat kiszolgáló személyzet lelkes és önfeláldozó csapata.”

1.3 **Egyeztetés**

Kiknek a munkája szükséges a válogatott szerepléséhez? A „személyzetet” akár csoportokba is sorolhatjuk: pl. egészségügyi team (orvos, asszisztens, gyúró, masször stb.), konyhai csapat (szakács, kuktá, felszolgáló, mosogató stb.), technikai személyzet (buszvezető, karbantartó-mindenes, szertáros, beszerző stb.), biztonsági csoport (biztonsági őrök, testőrök) stb.

Ha szükségesnek látszik, különbséget tehetünk „földi személyzet” (itthon maradók) és a csapatot kísérő „kiutazók” között. (A játék további részében a kiutazó, de a meccs alatt a pályán kint nem lévő emberek szerepelnek majd.)

Tudjuk, hogy kapnak pénzt a világbajnokság alatt végzett munkájukért, de másutt valószínűleg többet kereshetnének. Beszéljük meg, hogy vajon miért vállalják mégis!

1.4 **Szerepválasztás**

Elég a keresztnév és a válogatott körül végzett tevékenység megválasztása. (Ha nem a saját nevüket használják a játékosok, akkor szükség lehet a nyelvterület tisztázására is.)

¹ Mint ahogy a rendező ország válogatottja is. (Z. A.)

Készíthetünk egyszerűsített **kitűzőket**, hisz a világvbverseny közreműködői valószínűleg viselnek ehhez hasonló személyi azonosítót.

A bemutatkozást **szerepbe lépve** is végezhetjük: egy sportújság fotósa (a TANÁR A SZEREPBEN) összeírja a háttér csapat jelenlévő tagjait, hogy pontos képaláírást készíthessen majd. A néven és funkcióon kívül arról is érdeklődhet, mi motiválta az illetőt a háttér csapathoz történő csatlakozáskor, illetve arról, mit köszönhet az illető annak, hogy négy éve részt vett a világvbajnokai csapat körüli teendőknél.

Ez utóbbi játék már nem a fotóriporter szerepét, hanem az újságíróét feltételezi – megvalósíthatósága a csoport létszámától is függ.

1.5 FÉNYKÉPEK

Az előző pont fotósa csoportképeket készít, ennek megfelelően álljunk be két állóképbe. Az első a sztárokat, a válogatott keret tagjait ábrázolja, a második pedig a személyzetet (a háttér csapatot). Érdekes lehet összehasonlítani a két fotót.

1.6 KIS CSOPORTOS JELENETEK

A háttér csapat egy-egy tagjának múltjából rekonstruálunk eseményeket. Négy csoportot alkotunk – az egyes csoportok a következő témák közül húznak (mindegyik csoport szabadon dönt az általa bemutatandó személyről – a saját, kis csoporton belüli „szerepkészletükben” gondolkodva):

- **Elköteleződés.** Egy olyan esemény eljátszása, amely nagyban hozzájárulhatott ahhoz, hogy az illető a csapat lelkes hívévé vált.
- **Szakértelem.** Egy konkrét eset felelevenítésével mutassuk be, milyen magas szinten mestere az illető a saját szakmájának!
- **Önfeláldozás.** Mutassunk be egy olyan eseményt, amelynek során az illető a csapat céljainak rendelte alá az egyéni érdekeit!
- **Árnyoldal.** Elevenítsünk fel egy olyan momentumot, amelyből kitűnik, hogy a válogatott körüli munka sem mindig fenéig tejfel!

A jelenetek bemutatását követő megbeszélések során érdemes kitérni arra is, hogy vajon mennyire tekinthető tipikusnak az ábrázolt esemény. A háttér csapat más tagjai is élhettek meg hasonlókat?

II. A világvbanokságon

2.1 ÁLLÓKÉPEK

Az egész csoport részvételével készítsünk állókép-sorozatot, amely a háttér csapat reakcióit ábrázolja a világvbajnokai nyitó mérkőzésének egyes pillanataira!

- Búcsúzás a meccsre induló, buszra szálló csapattól.
- A meccs tévéközvetítését figyelve:
  - a himnusz alatt,
  - amikor hajsza hóján sikerül megszerezni a vezetést,
  - pár perc van hátra és vesztesre állunk,
  - lefújták a meccset, kikaptunk.

2.2 EGÉSZ CSOPORTOS RÖGTÖNZÉS („Húzd meg jobban!”)

Bár nagy a döbbenet, nincs még veszve minden. Meg kell nyerni a többi csoportmérkőzést!

A háttér csapat tagjai haveri társaságban azon tanakodnak, hogy melyikük mit tehetne még – az eddigiekén túl – a válogatottért, a győzelemért. A tanár – a háttér csapat egyik tagjának szerepében – vállalkozásokra, fogadkozásokra buzdíthat.

2.3 ÁLLÓKÉP és GONDOLATKÖVETÉS: a háttér csapat az utolsó csoportmérkőzés végén, amikor bizonyossá válik a válogatott kiesése.

Sorban minden tanuló – megtartva az állóképen belüli pozícióját – elmondja azt az egy mondatot, amely az általa megformált szereplő pillanatnyi gondolatát fejezi ki.

2.4 FÓRUM-SZÍNHÁZ – INTERJÚ

Alig telik el egy éjszaka a csúfos kudarc után, amikor a válogatott egyik megsérült, ezért korábban hazaérkezett tagja a legnépszerűbb otthoni reggeli tévéműsor „Keresztűz” rovatában szerepel. (A kérdés szerepét a tanár játssza.)

A Keresztűz szabályainak egyeztetése: három újságíró felváltva kérdez, lehetőleg keményen.

A FÓRUM-SZÍNHÁZ konvenciójának szabályai szerint a kérdezőket a többiek előre felkészítik, de menet közben, a játék megállításával is elláthatják újabb instrukciókkal őket, illetve a szereplők akár le is cserélhetők.

A Keresztút során a szerepben lévő tanár hivatkozzon szerencsére, bírókra, a nagy elvárás nyomasztó hatására, vagyis minden szokásos módon bújjon ki a felelősség alól. (Mindezt úgy általánosságban, konkrétumok említése nélkül tegye!) Hangsúlyozza, hogy a sportolók lelkiismerete tiszta, hisz mindent, ami emberileg lehetséges, lelkiismeretesen elkövettek a siker érdekében (ld. Kovács Kokó István nyilatkozatait a kiütése után!). Ha mindenki, akinek ez lett volna a dolga, hasonlóan áll hozzá, akkor most nem itt tartanának!

A nyilatkozó a külső körülmények kínálta szokásos kibúvók egyikével se éljen. Elég pénz állt rendelkezésre. A felkészülési idő megfelelő hosszúságú volt. A szakmai vezetés (edzők) tudása, a választott taktika és a csapatösszeállítás ideálisnak mondható. Nem történtek váratlan sérülések. A hazai bajnokság világszínvonalú: itthoni csapat nyerte a bajnokok ligáját. Stb.

Egy idő után mimelt kelletlenséggel kezdjen példákat sorolni a kiszolgáló személyzet felháborítóan hanyag munkavégzéséről, amellyel egyszerűen elviselhetetlen feltételeket teremtettek a sportolók számára. Vagyis minden felelősséget kenjen a háttér csapatra!

2.5 ÁLLÓKÉPBŐL INDÍTOTT EGÉSZ CSOPORTOS SZEREPJÁTÉK a tanár szerepbe lépésével

A háttér csapat tagjai – egy nyilvánvalóan cseppet sem véletlenül jól értesült riporter „jóvoltából”, műholdas közvetítés segítségével – egyenes adásban látták a Keresztút iménti adását.

Állóképben ábrázoljuk a műsor befejeztét követő reakciókat. Ebből indítjuk a rögtönzést, melynek során a tanár minél zaftosabb megnyilvánulásokat igyekszik begyűjteni a riporter szerepében. Kérdéseinek megfogalmazása olyan, hogy azokkal mintegy felkínálja a legkülönbözőbb (és legképtelenebb) viszontvadás lehetőséget, a válaszokat pedig lehetőleg kiforgatja vagy minimum eltúlozza. Minél nagyobb a botrány, annál szenzációsabb lesz az általa szállított sztori! (A tanárnak érdemes minél több elemet felhasználnia az 1.6. és a 2.2. pont csoportmunkája során született ötletekből – persze kellőképpen elferdítve.)

2.6 Szembesítés – az első találkozás a nyilatkozatot követően – FÓRUM-színház

Képzeld el, milyen lehetett az első találkozás a sztárok és a háttér csapat tagjai közt! A két csoportba tartozók nagyjából hasonló véleményt képviseltek, mint a mostani játékunkban megjelenített képviselőjük.

A játsszók készítsék fel a háttér csapat egy tagját, hogy miként viselkedjen, mit mondjon, milyen érveket használjon a találkozáskor! A sportolók képviselőjét a tanár alakítja.

III. Három év múlva, otthon

3.1 „GYŰLÉS”

Három év múlva a válogatott újra kivívja a jogot a világbajnoki döntőben történő részvételre. Ismét szükség lesz tehát egy háttér csapatra.

Még mindenfajta hivatalos felkérés előtt, közös bográcsozásra jön össze a régi kiszolgáló személyzet.

TABLÓK: az együttlét képei.

A találkozó vége felé fut be egyikük (tanár a szerepben) azzal a hírrel, hogy épp az imént hívta az egyik illetékes, arról puhatolózva, beszálna-e ismét a háttér csapat munkájába.

HANGULATSKÁLA. A kérdés: hogy gondolják most, vállalnának-e újra szerepet a háttér csapatban? A játsszók egy egyenes mentén rendeződnek el, pillanatnyi véleményük szerint. Az egyik végpont jelenti az egyáltalán nemet, a másik pedig a feltétlen igent.

EGÉSZ CSOPORTOS IMPROVIZÁCIÓ: a vélemények szavakba öntése, érvelések. A tanár résztvevőként próbálja arra terelni a megbeszélést, hogy milyen feltételek megléte esetén lenne nyugodtan (biztonságosan?) vállalható a részvétel.

Az elhangzó javaslatokat érdemes jól látható módon, csomagoló papírra rögzíteni.

Állásfoglalás: A játék végén minden játékost megkérünk, hogy nyilatkozzon: hogyan válaszolna az általa megjelenített személy az újbóli felkérésre.

3.2 Játékon kívüli egyeztetés (ha szükséges): az esetleges együttműködés feltételeinek átgondolásán túl milyen egyéni válaszreakciók szülehetnek még? Szóba jöhet pl. a válogatottal történő végleges szakítás és polgári karrier építése, továbbá a bosszú stb.

A **karrierrel** kapcsolatban megajánlhatjuk, hogy ki-ki írjon rövid **ÚJSÁGHÍRT**, amely mondjuk tíz év múlva említi az általa formált szereplőt. Az elképzelt életút függvényében dönthetünk arról, hogy a cikk milyen **sajtóorgánumban** jelenik meg: kerületi/városi/községi hírmondóban, országos lapban, tudományos folyóiratban vagy a rendőrség bűnügyi krónikájában stb.

A **bosszúval**, annak módjával, illetve az elkövetőre és az elszenvedőre gyakorolt hatásával érdemes lehet **KIS CSOPORTOS JELENETEK**BEN, valamint **NAPLÓRÉSZLETEK** segítségével foglalkozni.

A további, előre nem látott lehetőségekhez is – ha célszerűnek látszik bővebben foglalkozni velük – rendelhetünk megfelelő konvenciót, munkaformát.

Hírt vagy életet?

Török László

Csoport: 7-8. osztályosok illetve középiskolások (kisebb változtatásokkal média szakos egyetemistáknak is ajánlható)

Körülmények:

tér: osztályterem közepén üres játéktérrel

idő: 2 x 45 perc

eszközök: „ID card” – csomagolópapíron, fénymásolt „kérdőív”, papír + íróeszköz, a telefonbeszélgetés hallott mondatai csomagolópapíron

Tanítási terület: a média világa; fényképezés-technika; (aktuál)politikai ismeretek, morális probléma vizsgálata

Téma: Az óra résztvevői egy komoly szakmai elismerés kapujában álló fotóriporter sorsával foglalkozva jutnak el egy etikai döntéshelyzet körülményéig.

Fókusz: Hogyan dönt valaki, amikor egy sűrített pillanatban a két adódó lehetőség közül kizárólag csak az egyik megvalósítható?

1. Kivel foglalkozunk ma? – ÍRÁSOS – BEFEJEZETLEN – ANYAG („IDENTITY CARD”)

Egy olyan fotóriporterről igyekszünk minél több információt adni és szerezni a kontextusépítés kezdeti szakaszában, aki komoly szakmai elismerés előtt áll, és egy majdani felkérés elfogadása hozza őt a drámaóra fókuszában álló döntéshelyzetbe. A drámatanár előre elkészíti annak az azonosító kártyának („ID CARD”) a kinagyított változatát, amelyen a központi figurával kapcsolatban már van néhány információ, a többit közös egyeztetés – mélyítést, hitelesítést szolgáló vita – alapján töltik ki.

A kontextus többi eleme a tanári közlésekből derül ki: napjainkban, egy újságírói konferencián vagyunk Párizsban, egy előkelő hotelben. Ezt a konferenciát kétévenként hívják össze, itt találkozik a szakma elitje, és általában itt dőlnek el az év rangos szakmai kitüntetései is. A plenáris ülések mellett különböző szekciókban dolgoznak a meghívottak az egy hét alatt. Megérkezéskor mindenki kap egy részletes azonosító kártyát, ezt végig viselnie kell.

„ID CARD”

KERESZTNÉV: Matthew

CSALÁDI NÉV: Bowlby

BECENÉV: (ragadványnév is kerülhet ide)

KOR:

CSALÁDI ÁLLAPOT:

MOBIL: 94/ 6302158

E-MAIL:

MUNKAHELY:

„TAJ”-SZÁM: 34394446

KONFERENCIAAZONOSÍTÓ: 009417

SZOBASZÁM: 340

SZEKCIÓ: Etikai kódex

DÍJAK: (fontos lesz tudni, hogy már érik a nagy elismerés...)

ARCKÉP: (jó lehetőség egy SZEREP A FALON jellegű listához)

2. Hol éli napjait hősünk? – TÉRMEGHATÁROZÁS, KELLÉKHASZNÁLAT

Járjuk be képzeletben a 304-es szoba minden zegzugát, szegletét, és – stílusosan – fényképszerű, aprólékos realitással írjuk le az elképzelt részletet!

A tanári kérdéstechnika sokat segít a mélyítésben. Már itt fontossá tehetők később jelentőssé váló adottságok. Például: egy mindig magával vitt kép vagy cikk; a Matthew megkérdőjelezhetetlen profizmusát alátámasztó kellékek; stb.

3. Mi minden történik a konferencián? – ÍRÁSOS ANYAGOK + ÁLLÓKÉPEK KÉPALÁÍRÁSSAL

Négy csoportban foglalkozunk a konferencia munkájával – akárha egy-egy szekció ill. kuratórium működésébe pillantanánk be –, de mind a négy vektor a figuramélyítés felé mutat!

- a) **Etikai kódex** – Írjon össze a csoport – a „szekció” – legalább 10 olyan mondatot, amely belekerül(het)ne egy, az újságírók munkáját globális értelemben szabályozó gyűjteménybe (jogok, kötelesek, tiltások, feltételek stb.)!

Ha az értékelő részben a csoport nem említené a bajbajutottaknak szóló segítségnyújtás esetét, a tanár – az óra fókusza miatt – javasolja e pont felvételét is a kódexbe!

- b) **Önéletrajz** – E konferencián mindig kérnek szakmai önéletrajzot azoktól, akik az elmúlt két év pályázatokra beküldött vagy számottevő helyen közölt fotói alapján valamilyen nagy, nemzetközi díj várományosai. Idén Matthew-tól is kértek ilyen önéletrajzot. Írjuk meg! – a tanár, a BEFEJEZETLEN ANYAG nevű konvenció módszerével adhat ehhez néhány mondatnyi segítséget.

- c) **Pályázati fotók** – Egy kuratórium a résztvevők által legjobbnak tartott saját fotók között válogat, hogy a konferencia végére összeállítsák egy vándorkiállítás anyagát. E csoport állóképben mutassa meg azt a három-öt képet, amelyet Matthew küldött be a bizottságnak!

Legfeljebb az egyes fotók témáját, a figurák elhelyezkedését tudjuk megmutatni, kompozíciót, színeket, tónusokat stb. nyilvánvalóan nem. Alkalmazhatjuk azt a megoldást, hogy szóval egészítjük ki a tettet, kommentárt fűzünk a képeinkhez.

Fontos, hogy kiderüljenek Matthew kvalitásai, például „jó szeme” van, bátorsága, extrém témaválasztása stb. A csoport készüljön arra, hogy képaláírással, kommentálással is bővítse az információt a megjelenítő szakaszban!

- d) **Kérdőív** – Aki meghívást kap erre a konferenciára, azt megkérik, hogy egy – különböző tanulmányok alapjául szolgáló – kérdőívet is töltsön ki. Ez a csoport Matthew válaszait dolgozza ki! (lásd melléklet!)

A kis csoportos egyeztetések után minden csoport munkáját megnézzük, közösen értelmezzük.

4. Mi lehet egy sürgős telefonhívás mögött? – NARRÁCIÓ, TELEFONBESZÉLGETÉS, FORRÓ SZÉK, ÖT-LETROHAM

A tanár elmondja, hogy Matthew és társai esténként a hotel bárjában szoktak eleven, mélyre hatoló vagy éppen könnyed, szórakoztató beszélgetéseket folytatni. Ma is egy ilyen este van, a konferencia ötödik napja, még két nap és kiderül például az is, kinek a képeit válogatják be a vándorkiállításra. Matthew a társaság középpontja, éppen egyik afrikai kalandját meséli, amikor cseng a mobilja és a társak egy telefonbeszélgetés foszlányait hallják.

A TANÁRI SZEREPLÉTEK során a legfontosabb információk hangozzanak el – vagy kerüljenek ki a narráció után a csoport elé egy nagy papírra kiírva: ...pont most.../...biztosan ők azok?.../ ...igen, van esélyem.../ ...tudom, hogy neked életbevágóan fontos.../...azt faxon el tudod küldeni.../...tudod, hogy tudom.../...attól nem félek...

Miután Matthew letette a telefont, a csoport – FORRÓ SZÉK konvenció használatával – próbáljon meg minél többet megtudni a helyzetről, amelyet végül is elvállal. **Nem utolsó sorban azért, mert egykori kollégáját, egyik legjobb barátját feltehetően épp annak a terrorszervezetnek a golyója ölte meg, akit most fotózni kellene!!**

Variáns munkaforma lehet, ha a tanár a játékos, talányokat kedvelő Matthew szerepében csak igennemmel válaszol, több bizatik így a csoport kérdéskultúrájára!

Kora reggel már indul is a repülőtérre. Ötletrohammal szedjük össze, hogy – a reptéri korlátozásokat és a vállalt feladatot (részben) ismerve – mit visz magával az útra!

5. Milyen akciót vállalt Matthew? – ÁLLÓKÉP-ÉPÍTÉS

Matthew egy terrorhelyzet kellős közepében találja magát, villámgyorsan cserélgeti különböző tudású gépeit, gyűlnek a filmkockák.

Hely, személyek, szervezetek, politikai oldalak... nem kell konkretizálni, ez a munkaszakasz éppen az általánosítható elemeket vizsgálja!

Régóta vágyott rá, hogy leleplező fotóival segíthessen leépíteni ezt az ultraradikális csoportot. Olyan állóképek (ld. Matthew felvételei!) – a tanulás érdekében lassú, alapos – létrehozását, folyamatos értelmezését irányítja a tanár, amelyben univerzális képkivágások jelennek meg, olyan alakok, gesztusok, viszonyok, amelyek a világ bármelyik pontján jelenthetik az erőszak pillanatait, az agresszor–áldozat viszony képeit. A tablót az érzékletesség megfogalmazásaival mélyíthetjük! Például: érzem a nyakamon a pisztolycső hidegét; halom a becsapódó gránátdarabok robaját; látom a... stb.

Csoportja, órája válogatja, hogy mennyi hiteles naturalizmust bír el e kihangosítás.

6. „Most mit tegyek?” – NARRÁCIÓ, BELSŐ HANG ILLETVE „MÉRLEG NYELVE”

A tanár narrációval vázolja fel azt a pillanatot, amelyben a játékos hozhatják meg Matthew döntését.

Egy igazi dilemma felvázolására kellene törekedni, két, valóban egymásnak feszülő erős oldal felvázolásával!

Elemek: **1.** Matthew nagyon dolgozik. Közel van az események gócpontjához. Kattog a gép, és kattog a fejében a kivételes szakmai pillanat, ráadásul néhány merénylő maszkja félrecsúszik, látható, tehát azonosítható az arcuk, a leleplezés és a halott barátra való emlékezés belső motivációja nagyon erős. Az egyik gép memóriája éppen betelt, cserélni készül, amikor... **2.** Észreveszi, hogy az egyik merénylő, aki át akart szaladni a tér egy másik pontjára, egy repeszdarabot kap a combjába, és az általános káoszban éppen mellette esik össze, lábából spriccel, ömlik a vér, egy azonnali szorító kötéssel talán meg lehetne akadályozni a halálát. A merénylőn már nincs maszk, Matthew szemébe néz, a combját szorítja és angol nyelven segítségért rimáncodik. Matthew e pillanatban nem tudja eldönteni mit csináljon... Fotózzon tovább, vagy mentse meg a vérző ember életét?!

A BELSŐ HANG (vagy: MÉRLEG NYELVE) – viszonylag ismert – konvenció segítségével járjuk körül e döntéshelyzet összes lehetséges dimenzióját! A tanár Matthew-ként középen állva reagáljon a jobbról (fotózzon tovább!) ill. balról (mentse meg!) érkező hangokra!

7. Mi történt egy hónap elteltével? – ÍRÁSOS ANYAGOK

A tanár nem közli – azaz nem dönti el(!) –, hogy mi történt abban a pillanatban. Az óra reflektív szakaszának keretében a foglalkozás eleji négy kis csoport vizsgálja meg a lehetséges kimeneteleket.

A tanár csak a csoportokkal közli – vagy húzhatja ki az alábbi pontok alapján megírt szerepcédulák közül –, hogy milyen nézőpontból reagáljanak.

- A megmentett merénylő levele** – Matthew segítségével túlélte sebesülését a terrorista. Felépülése után levelet ír Matthew-nek. Hálás? Fanatikus? Döntse el a csoport!
- A főnök vagy megbízó laudációja** – Matthew kiállításának megnyitóján vagyunk, s megbízója olvassa a megnyitó szöveget, amelyben az elkészült képekről, és Matthew hősiességéről is sok szó esik.
- A főnök vagy megbízó által írt felmondó levél** – miután Matthew nem teljesítette a szerződésben vállalt feladatát.
- Matthew naplóbejegyzései** – a csoport döntheti el, hogy Matthew milyen irányú döntése utáni bejegyzéseket fogalmaz meg.

8. Kerülhetnék-e ilyen helyzetbe? – ANALÓGIA

A foglalkozást lezáró rövid beszélgetésben próbáljunk meg olyan élethelyzeteket említeni, amikor hasonló dilemmával (*nem a dolog tartalmáról, inkább intenzitásáról van szó!*) találhatnánk magunkat szembe!

Melléklet – kérdőív

**Szeretettel köszöntjük szakmai konferenciánkon!
Kérjük, hogy – egy átfogó tanulmány elkészítése végett –
válaszoljon az alábbi kérdésekre!**

1. Mi a három legfontosabb indoka annak, hogy újságíró lett?

1. ....
2. ....

3. ....
2. Milyen tulajdonságok alapján választott/választ magának szakmai példaképet?
 .....
 .....
 .....
3. Soroljon fel olyan társadalmi eseményeket, amelyeken izgalmas, maradandó pillanatok örökített meg ill. áll szándékában megörökíteni!
 .....
 .....
 .....
4. Melyek azok a témák, amelyekkel kapcsolatban nem szívesen vállalna tudósítást?
 .....
 .....
 .....
5. Nevezzen meg 5-10 olyan híres embert – az élet legkülönbözőbb területeiről – akiről örömmel készítené portrészorozatot!
 .....
 .....
 .....

Felderítők

Wenczel Imre

Csoport: a drámában már nem teljesen járatlan, 13-14 éves tanulók

Tér: a létszámnak megfelelő, mozgásra is alkalmas, tiszta padlójú (parkettás, műpadlós vagy szőnyegpadlós) terem

Időtartam: két tanóra együtt

Eszközök: a létszámnak megfelelő székek, képek (pl. a felderítő csoportról, „a felderítendő terepről”), írószerszámok, csomagolópapír, a tanulóknak néhány üres lap

Megjegyzés: a tanulók olyan ruhában érkezzenek a foglalkozásra, amelyben könnyen tudnak mozogni, akár kúszni-mászni

Cél: annak feltárása, hogy milyen lehetőségei vannak egy vezetőnek arra, hogy segíthessen egy – a csoporttagok által elutasított – csoporttag beilleszkedésében

Tanulási terület: katonai felderítőcsoportok működése; csoportkohézió és faji előítéletek; áldozatok egy közösségért; a II. világháború amerikai hadseregének rejtjelezései; navaho indiánok a felderítők között

A téma: egy amerikai felderítőcsoport kiképzésének problémái a II. világháború idején, 1943 elején

A fókusz: Hogyan segíthet egy vezető abban, hogy csoportjának fejlődését, teljesítőképességét ne akadályozzák az egyes tagok (faji) előítéletei?

Szerepek: a tanár szerepei: a felderítők kiképzőtisztje (Bill Root ezredes); rejtjelbeszélő navaho indián. A tanulók szerepei: Bill Root ezredes, illetve az ő emlékképeinek szimulációi, egy felderítő szakasz tagjai, kiképzési tanácsadók.

A történet: A katonai felderítők egyik szakaszának volt vezetője (Bill Root ezredes) 1943 márciusában felhívja régi barátját, Joe Bradrock tábornokot. A tábornok közli vele, hogy őt fogják megbízni a következő felderítő csoport kiképzésével. A szorongató körülmények miatt erre csupán három hónap áll rendelkezésére.

Az ezredest éppen most léptették elő, mert sikeresen vezetett két felderítő akciót egymás után. Mindkét esetben csupán ketten maradtak ugyan életben a csoportból, de a maradék két ember eljuttatta a fontos információkat a vezérkarhoz.

A tábornok a következőket olvashatja az ezredes személyi lapjában:

Bill Root ezredes: 30 éves, nőtlen, gyermektelen, kiváló fizikai és szellemi állapotban lévő katona. Képes közelebbi és távolabbi feladatokra egyszerre koncentrálni. Jó hazafi, kissé patetikusán gondolkodik Amerikáról. Rádiós szakfeladatokra és rejtjelezésre képezték ki, de egyéb képzettsége is van. A legjobb ejtőernyősök egyike. Ért a közlegények nyelvén; „mélyről” indult; vagyontalan; szülei farmerek voltak, de korán meghaltak. Dolgozott már együtt indiánokkal is. Nem jellemző rá a faji előítélet. Négy bevetést élt túl: kettőt egy terepfelderítő szakasz rádiósaként, kettőt csapatvezetőként. Az emlékezetes akciókban a társait majdnem mind elvesztette.

Miután Bill Root ezredes megtudja a részleteket (erőltetett tempóban kell a kiképzést végrehajtania, mert szinte minden amerikai felderítőcsoport elpusztult a korábbi bevetéseken; ráadásul a következő csoport legfontosabb tagja egy navaho indián lesz, aki a katonai kiképzés fokozatai közül egyelőre csupán az alapkiképzésben vett részt – viszont csak ő tud majd kommunikálni rejtjelezve...), az ezredes végiggondolja a szinte kilátástalannak tűnő feladatot. Hogyan készítsen fel az adott feltételekkel egy olyan csoportot, amelyben félig viccesen, félig komolyan ma is járja a régi mondás: „csak a halott indián a jó indián”.

1. TELEFONBESZÉLGETÉS

A tanár azt kéri a tanulóktól, hallgassanak meg egy rövid telefonbeszélgetést (abból is csak a hívó fél szövegét hallják), és próbálják meg kitalálni: ki beszél, kihez, milyen helyzetben. Segítségül közli a telefonhívás helyszínét és dátumát: Washington, 1943. március 3.

A telefonbeszélgetés szövege (a tanár szerepben):

„Bill Root ezredes vagyok, tábornok úr! Két okból hívom...

Köszönöm, Joe...

Nem, csak tudod, akkor is, a rangnak, ami jár, az jár.

Meg hát nem tudhatom, hogy esetleg ki hallgat bele a beszélgetésünkbe...

Hm... Ennek örülök.

Ha teljesen biztonságos, akkor rögtön megkérdezem a lényegét. Jól tudom, hogy engem akartok megbízni a következő felderítő szakasz kiképzésével?

Tudod, mennyire bánt, hogy az előző szakaszomból csak ketten jöttünk haza.

Jó. Rendben. Ha így gondolod, akkor vállalom. Ilyen gyorsan? Nem vállalhatok kudarcot. Értem. A holnapi fogadáson? Természetesen ott leszek. Szervusz, Joe... Mindent köszönök. Akkor holnap.”

A tanár kérdéseket tesz fel és a tanulók válaszainak segítségével, valamint narrációval vázolja a helyzetet:

1942 végéig a II. világháborúban még fölényben vannak a németek és a japánok.

A franciák tulajdonképpen vert helyzetben, csak a partizánakciók működnek.

Az angolok és az amerikaiak egyik legnagyobb problémája, hogy az ellenség megfejti a titkos üzeneteket, ugyanakkor olyan titkosítási rendszert hoz létre, amely csak hosszú és nehéz munkával dekódolható. A számítógép és a telefonos kommunikáció még gyerekcipőben jár.

Ebben a vész helyzetben az angolok és az amerikaiak kis létszámú felderítő csoportokat küldenek ki. A feladatuk egy-egy sziget, domb vagy erdő feltérképezése annak érdekében, hogy ideiglenes katonai

bázist építhessenek ki rajta. Néha egy-egy adóállomás megsemmisítése a cél. Ezek a felderítők nem kémek, de nagyon jól kiképzett, sok mindenre képes katonák.

Bill Root ezredesnek három hónapon belül kell egy ilyen szakaszt kiképeznie.

A szakasz tagjai általában a következők: parancsnok, parancsnokhelyettes-mesterlövész, rádiós, műszaki katona, elővéd, utóvéd, szanitéc...

2. JÁTÉK

A tanár azt kéri a tanulóktól, hogy egy egyszerű játék segítségével kóstoljanak bele egy felderítő szakasz életébe! A játékot a következő instrukciók segítségével indítja:

Hozzunk létre dimbes-dombos „terepet” székekből! Ezek mögé lehet majd elbújni, amikor az „ellenesség tüzet nyit ránk”. El kell ugyanis jutnunk „tereptárgytól tereptárgyig lopakodva az ellenség által védett objektumig”, azaz a terem egyik végétől a másikig. A „felderítők” indulását és elhelyezkedését a „parancsnok” (valamelyik tanuló) vezérli. Mindig csak egy „katona” mozdulhat a parancsnok jelzésére. A terem másik oldalán három „lövész” helyezkedik el (ők is a tanulócsoporthoz tartoznak). A „lövészek” papírgalacsinnal dobálásával próbálják megakadályozni, hogy a közelükbe jussanak a „felderítők”. Akit eltalálnak, az kiáll a játékból, vagyis oldalt visszamegy a kiindulási pontra, és leül a földre.

3. FORRÓ SZÉK(EK)

A játék után ismét körben ülünk. A tanár megkéri a tanulókat, hogy válaszoljanak egy leendő felderítő szakasz katonáinak nevében az általa, azaz Bill Root ezredes által feltett kérdésekre.

A tanár mondatának kezdete minden alkalommal: „Ha tisztában van azzal, hogy...” – a mondat zárása: „...akkor miért vállalja a szolgálatot felderítő szakaszban?”

(A tanulók szerepben egyenként válaszolnak a kérdésre, mindig más indokot keresve.)

Itt azt készítettük elő, hogy a foglalkozás későbbi szakaszában ne lehessen minden indoklás nélkül elhagyni a kiképzést vagy feladni a küzdelmet. Ezt a motivációt érdemes még másfelől is megerősíteni. A tanár megkérdezheti a gyerekeket, hogy szerintük milyen következményekkel járna az, ha a kiképzés kezdete után valaki egyszerűen otthagyná a csapatot vagy kérné a felmentését a feladat alól? (Az ilyen katonának természetesen a legsúlyosabb következményekkel kell számolnia. A katonai karrierjének nyilvánvalóan vége, a fizetését (zsoldját) nem kapja meg, esetleg katonai bíróság elé állítják vagy azonnal kiküldik közlegényként a frontra, netán bebörtönzik.)

4. EGYEZTETÉS, TOVÁBBI INFORMÁCIÓK BEHOZATALA

A további kérdések és válaszok a felderítő csoport külső kommunikációját tisztázzák.

Hogyan tarthatja egy ilyen csoport a kapcsolatot a bázissal és az őket támogató vagy kimentő repülőgéppel? (Rejtjeles rádióadással.) Milyen rejtjelezést használhattak?

Olyat, amelyet az ellenség nagy valószínűség szerint nem tudott megfejteni, de a felderítők és a központ azonnal megértette.

Hogyan lehet ezt kivitelezni?

Olyan nyelvet alkalmaztak, amelyet szinte senki sem ismert, és még azt is módosították, hogy felismerhetetlen legyen. A korabeli amerikai válasz a kommunikációs problémákra az volt, hogy megkérték a navaho indiánokat: legyenek ők a rejtjelezők! Vagyis beszéljenek a saját nyelvükön, de úgy, hogy mindig beletoldanak valamit.

Ha ilyen jó rejtjelezők az indiánok, akkor miért nem nagyobb a létszámuk a felderítő csoportokban?

Mert 1943-ban még szinte a kor gyermekbetegsége a faji előítélet. A négereket kinézik egy-egy társaságból – az indiánokat megvetik, ugyanakkor félnek tőlük.

Tanári narráció:

Az ezredes tehát nagy problémával néz szembe. Felidézi a saját alapkiképzését. Főképpen arra koncentrál, hogy annak idején ott is volt a szakaszban egy indián, és hogy milyen mostohán bántak vele szinte mindannyian. Mielőtt tovább gondolkodnánk az ezredes fejével, nézzük meg, mit írtak róla a katonai személyi lapjában!

A tanár felolvassa az ezredesről szóló (a vázlat elején található) jellemzést.

5. ÁLLÓKÉPEK NARRÁCIÓVAL

A jellemzés után a tanár arra kéri a tanulókat, hogy három csoportban készítsék el azokat az állóképeket, amelyek az ezredes emlékezetében felrémlenek. Mindhárom kép arról szóljon, hogy mennyire elutasítóan, fölényesen, sőt, néha gonosan bántak a kiképzés ideje alatt az indiánnal a katonatársai.

Felhívja a figyelmet arra, hogy azért próbál az ezredes minden részletet feleleveníteni, mert a saját kiképzési tervében érvényesíteni akarja az esetek tanulságait. Régi bajtársainak is elmeséli az adott eseteket, és megkéri őket, gondolkodjanak rajta. Ügyeljünk tehát a részletekre a jelenetek tervezésekor és előadásakor!

A tanulók tehát egy korábbi kiképzés résztvevőinek szerepében, a kiképzőtábori életüknek, kiképzésüknek egy-egy pillanatát jelenítik meg – különös tekintettel az indiánnal való bánásmódra; egy tanuló narrálja, azaz elmondja, hogy mit látunk a képen.

6. A SZAKÉRTŐ KÖNTÖSÉBEN

Az állóképeket jegyzetelve, a kiképzési szakértő szemével nézzük meg!

A jelenetek szemlélőit (a többi tanulót) arra kéri a tanár, hogy jegyezzék fel, milyen lehetőségei vannak a kiképzőtisztnak a látott esetek kiküszöbölésére, és esetleg arra, hogy azokat a csoport fejlesztésére használja. Kiképzési tanácsadók leszünk tehát.

A javaslatokat megvitatjuk. Ha szükséges, szimulációval kipróbáljuk érvényességüket.

7. TANÁRI NARRÁCIÓ ÉS PÁROS SZOBORJÁTÉK készíti elő az utána következő MASZKOS JÁTÉKOT

Több megerőltető gyakorlat és úgynevezett csoportépítő tréning után az ezredes még mindig úgy érzi, nem fogadta be és el igazán a csoport a navahót. Ez nem nyílt vitákban, veszekedésekben látszott meg, hanem inkább a testbeszédén, apró gesztusokon és a katonák tekintetén. Az ezredes fejében szinte rögzített képekként maradtak meg ezek a gesztusok, testtartások és nézések.

A tanár arra kéri a tanulókat, hogy ismét alkossanak párokat, és egyikük a navaho, míg a másik a „fehér katona” szobraként vegye fel azt a testtartást és tekintetet, amely az ezredest annyira zavarta. Helyszín: a kiképző laktanya udvara, az étkező, esetleg a pihenésre kijelölt „körlet”.

8. MASZKOS JÁTÉK

Tanári narráció:

Az ezredes azon tűnődik, hogy mit lehet itt még tenni? Így nem lehet bevetésre menni, mert ismét kommunikációs problémák keletkeznek, és rámehet a csoport. Először beszél az indiánnal, és megkérdezi tőle, hogy miért vállalta ezt a munkát. Az indián azt válaszolja, hogy az egész törzse és a családja miatt. Becsületből. Segíteni akar abban, hogy az ellenség ne törhessen rá Amerikára és a családjára.

Az ezredes elhatározza, hogy tiszta vizet önt a pohárba végre, és egyenes beszédre szólítja fel a katonákat. Mondják meg nyíltan, mi bajuk van az indiánnal, hátha ez kihúzza az ügy méregfogát.

A tanár arra kéri a tanulókat, hogy az előkészített maszk mögé bújva, a katonák szerepében fejezzenek be egy nyitott mondatot! A mondat az indiánnak szóljon! A nyitott mondat: „Az a bajom veled, hogy...”

9. ÍRÁSOS FELADAT – egyeztetés három kis csoportban

A helyzet és az ezredes lehetőségeinek értékelése után a tanár arra kéri a tanulókat, hogy három csoportban írják meg azt a három legfontosabb mondatot, amelyet az ezredes a katonáinak mondhatott, amikor az indián nem volt jelen.

10. MÍMES JÁTÉK GONDOLATKÖVETÉSSSEL – a tanár szerepben

Mielőtt a megírt mondatokat csoportonként egy-egy tanuló felolvasná „az ezredes hangján”, a tanár megkéri az egész csoport többi tagját, hogy majd hangosítsák ki azokat a gondolatokat, amelyek egy katona arcán és testtartásán tükröződnek az ezredes beszéde közben. A „hátsó sorban, takarásban álló katona” (néma) szerepét a tanár játssza. Szerepe szerint a katona nem tud lemondani zsigeri fajgyűlöletéről, ez látzik meg egész testbeszédén, arcán és tekintetén.

A mondatokat a tanulók egyenként, köztük szünetet tartva olvassák, hogy a többieknek legyen idejük reagálni a tanár mimes játékára, és kihangosíthassák gondolatait.

11. GYŰLÉS – a tanár szerepben

Tanári narráció:

Nyilvánvalóan az ezredesnek is és a navahónak is kezd elege lenni az egészből. Mindketten csak sejtették, de nem tudták korábban, hogy mire vállalkoztak. Csak itt, a kiképzés vége felé vált egyre világosabbá, hogy töredezett maradt a csoport, nem fogadta be az indiánt.

Az ezredes nem tudja, hogyan számoljon be a kudarcról a tábornoknak, ráadásul a navahó is jelzi, hogy inkább hazamegy a falujába, nem vállalja a bevetést.

A tanár megszervezi a katonák gyűlését, amint várják az ezredest. A kínált helyzet szerint az indián nincs köztük, az ezredes pedig korábban jelezte, hogy életbevágóan fontos dolgot fog mondani. A parancsnok késik...

Az ezredes (A TANÁR SZEREPBEN) nagy lendülettel érkezik, és hidegen közli katonáival, hogy ő befejezettnek tekinti a kiképzést, de ha a navaho hazamegy, akkor nem lesz kapcsolattartó – rejtjelbeszélő a csoportban, tehát bevetésre nem mehetnek.

A következménye: öt lefokozzák – kiképzőtiszt többet nyilván nem lesz, a katonákat pedig szétosztják egyéb harcoló alakulatokhoz.

De van még egy utolsó lehetőség. Győzzék meg a navahót: maradjon és vállalja a bevetést!

12. FÓRUM-SZÍNHÁZ

A tanár arra kéri a gyerekeket, hogy készítsenek fel egy „szószólót” maguk közül, aki majd meggyőzi a navahót: mégis maradjon!

A navahó szerepét a tanár játssza, és az indián minden bánatát, megbántottságát rázúdítja a „fehér emberre”.

13. NAPLÓRÉSZLETEK

A tanulók az ezredes naplójából idéznek egy-egy mondatot, amelyet az ominózus meggyőző beszélgetés után írt. A parancsnok naplójában tanácsokat is ad egy későbbi kiképzés vezetőjének: „Mit és hogyan tegyen, ha azt akarja, hogy egy navahót befogadjon és munkatársának tekintsen egy előítéletekkel érkező felderítő csoport.”

A gyűlölet

Vatai Éva

Az órasorozat részei:

1. Előkészítő drámajáték
2. A gyűlölet (rendezte M. Kassovitz) – filmnézés
3. Levezető drámajáték

Időtartam: 6 tanóra, lehetőleg 2+2+2 bontásban

Csoport: 18-20 fiatal, 17-18 évesek, a drámajátékban jártasak

I. Humberek és tacomák

„előkészítő” drámajáték (2 óra)

Téma: Két különböző kultúrájú embercsoport kényszerül együtt élni. Az együttlakás során születő érzéseket s a problémák kezelési lehetőségeit vizsgáljuk.

Helyszín: drámajátékra előkészített osztályterem

Tanulási terület: hogyan jelenik meg két csoport között az ellenségeskedés; az ellenségeskedésből eredő problémák kezelése

Fókusz: Valóban néhány gyalázkodó újságcikk miatt ugrik össze két népcsoport?

Történetváz: Több sziget konföderációban él együtt az óceánon. A szigetek küldötteiből álló konföderációs tanács a legnagyobb szigeten székel. A **függetlenség**, a **tolerancia** és a **demokrácia** nevében hozott döntéseiket feltétel nélkül elfogadják a szigetek lakói. Egy nap földmozgás és vulkánkitörés veszélye miatt az egyik sziget lakóit áttelepítik a szomszédos szigetekre. A kényszerű együttélés prob-

lémákat szül, hamarosan erőteljes uszító hangok hallatszanak. Az ezek után kibontakozott helyzetről, s az abból fakadó problémák lehetséges kezeléséről szól a drámaóra.

JÁTÉKOK

1. **Papírsziget-játék:** Elhelyezek három papírt a játéktérben. A játsszók sétálnak a papírok között. Taps-ra igyekeznek valamelyik papíron elhelyezkedni – egy papírra csakis hárman férnek. A papírlapokról lemaradók összekapaszkodással „élhetnek tovább”: fogniuk kell egymás kezét (mindezt pillanatokon belül).
2. **Páros szobor:** Készítetek páros szobrokat az előre megadott fogalmak alapján: konföderáció, tolerancia, demokrácia, függetlenség!

1. Tanári narráció

A továbbiakban a Szigetek Konföderációjába tartozó egyik nép tagjait fogjuk játszani – természetesen egy szigeten élünk. Egy papírlapon a feladatok során felhasználható információkat adok meg a népről, amelyeket egy (fiktív) útikönyvből másoltam.

Fontos tudni a humberekről (egy nemrég megjelent útikönyvből):

- kb. 500 éve telepedtek le az akkor még lakatlan szigeten, jelenleg mintegy háromezren vannak
- a szigeten található drága ásványokból élnek, amelyeket szorgos, kemény munkával gyűjtenek össze, s tesznek eladhatóvá
- egy istenben hisznek, igen vallásosak, szigorúak önmagukkal és másokkal szemben
- nem fogyasztanak alkoholt, s nem használnak tudatmódosító szereket
- kedvenc ételük a búzacsírából és mézből főzött wgreks, nemzeti italuk az alkoholmentes striks
- a gyorsan növekvő GDP arányában fizetnek be a konföderációs kasszába, s erre igen büszkék
- nemzeti ünnepeiken hatalmas tűzijátékot rendeznek, s virágból készült hajókat bocsátanak a vízre

2. Kis csoportos munkák

Építsétek tovább a népcsoportot a megadott információkat felhasználva! Mutassátok be a nép jellegzetességeit, mindennapjait drámás munkaformák segítségével: Milyen jellegzetes népszokásaik vannak? Melyik a legfontosabb nemzeti ünnepük és ezzel milyen (történelmi) eseményt ünnepelnek? Hogyan ünnepelnek? Hogyan vigadnak, hogyan gyászolnak?

Ajánlott munkaformák: kis vagy egész csoportos improvizációk, tablók, újságcikk, „beszél a tárgy”

Értékelés: Milyennek ismertétek meg a népet, amelynek tagjai vagytok? Milyen jellegzetes tulajdonságokat fedeztetek fel benne? Milyen érzés humbernek lenni? Mitől jó, ha jó? Mitől rossz, ha rossz?

3. Tanári narráció

A térség szigetei konföderációban élnek együtt az óceánon. A szigetek küldötteiből álló konföderációs tanács a legnagyobb szigeten székel. A *függetlenség*, a *tolerancia* és a *demokrácia* nevében hozott döntéseiket feltétel nélkül elfogadja valamennyi sziget lakója. A szigetek – bár időjárási viszonyaik igen kedvezőek – néha ki vannak téve veszélyes geofizikai jelenségeknek. Érvényes, minden sziget által aláírt szerződés köti őket, hogy szükség esetén szolidárisak legyenek egymással, és szorult helyzetükben – éppen azért, hogy függetlenségük megőrzése érdekében ne szoruljanak külső segítségre – megsegítik a konföderáció bajba jutott térségeit. Egy nap aggasztó előrejelzések látnak napvilágot: a tacomák szigetén kitörni készül a vulkán, heves földmozgások is várhatók. Sürgősen összeül a konföderációs tanács.

Fontos tudni a tacomákról (egy nemrég megjelent útikönyvből):

- őseik 1000 éve telepedtek le a szigetükön
- halászatból, vadászatból éltek, a mai napig is ez fő bevételi forrásuk
- mintegy ötezren vannak
- természeti isteneket tisztelnek
- szeretnek mulatni, enni-inni, a munkát nem veszik nagyon komolyan
- értékrendjük csúcsán a vitalitás, az élet élvezete áll
- nagyon vidámak és kreatívak: hangszereik messze földön híresek

- külsejük (sokszor elhanyagolt...) ne tévesszen meg senkit: kissé „elvarázsoltak”, de mindig nagylelkűek

Megbeszélés: Miben különbözik ez a népcsoport a humberektől?

4. Gyűlés

Lépjetek a humberek szerepébe, akiket a sziget közösségi házába hívtak össze! Egy beépített szereplő, aki a konföderációs tanács küldöttként érkezik, a következő levelet olvassa fel a humberek előtt.

Tisztelt Humberek!

Bizonyára követitek a feszült helyzet eseményeit. A földrengés és a vulkánkitörés veszélye miatt el kell helyeznünk a szomszédos szigeteken 500-500 tacomát. 500 tacomának ideiglenesen a humberek szigetére kell költöznie. A sziget többi lakosát más szigetek fogadják be. Kérlek, készüljete fel a tacomák jövő hét hétfői érkezésére!

A beépített szereplőt arra figyelmeztetem, hogy – bár kiadhat kiegészítő információkat –, maradjon a hírvivő (objektív) szerepkörében, a reakciókat csak figyelje, de ne befolyásolja! A játékosoknak – természetesen – szerepből kell reagálniuk a felolvasott levélre, a hallott információkra.

Kiegészítő információk a beépített szereplő számára arra az esetre, ha a reakciók során kérdések is elhangoznak: A tacomák a humberek szigetén a nyári tengerparti kisházakat kapják meg, nem kell közösen lakniuk, de a munkában, a mindennapi életben „közösködni fognak” a szigetlakókkal. Természetesen ideiglenes megoldásról van szó, a veszély elmúltával – ennek dátuma egyelőre nem ismeretes – visszaköltözhetnek szigetükre. A költözködésből és a tacomák ellátásából eredő kiadásokat a konföderációs tanács állja.

Egyeztetés: Szerintetek hogyan készülnek az együttélésre? Milyen problémákat vet föl a két különböző kultúrájú nép kényszerű együttélése? Hogyan készülnek fel erre a humberek?

5. Kis csoportos jelenetek

A tacomák érkezése és berendezkedése után két héttel vagyunk. Ábrázoljatok mindennapjaik egy-egy olyan helyzetét, amely során közös tevékenységben, munkában vesznek részt a két népcsoport tagjai, s ennek során apró összezördülések, kisebb fajta konfliktusok származtak.

Ajánlott konvenciók: alterego, telefonbeszélgetés, improvizáció

Értékelés: Sikerül-e a hétköznapi életben egymást elfogadniuk? Ha már érezhetőek a különbözőségeikből eredő ellentétek, miként próbálják megoldani ezeket a helyzeteket?

6. Újságcikkek, falragaszok (az utóbbi időkben sok ilyen jelent meg...)

Tényleg ezekkel kell mindenáron leélni az életünket? Tudjátok, gyakran mondogattam, hogy az a mi tragédiánk, hogy nekünk még a tacomákból is a legalja jutott. És nincs mire várni, az illúziók ideje lejárt. Mert a konföderáció jelenlegi vezetőitől ti nem várhattok semmit: arra kényszerítettek, hogy elviseljük ezeket a mocsadék utolsó állatokat, ezeket a senkiházi rohadékokat! Ez a nép aljas vagy műveletlen. Kihaszna bennünket és félelemben tart. Igen, saját hazánkban éppen félni tanítanak minket. Mi lesz velünk, ha ezek végképp itt ragadnak? Ideje van a cselekvésnek, barátaim!

S ha újra megtanulunk félni, akkor ők győztek. Ha nem félünk, akkor mi győztünk, és miénk lesz a jövő, a saját jövőnk.

Egyeztetés: Hogyan hathatnak a lakosságra az ehhez hasonló cikkek? Milyen irányba módosította együttélésüket? Vajon mi járt azoknak a fejében, akik egyetértettek a hasonló szövegekkel?

7. Kis csoportos munkák – a cikk megjelenése utáni állapot feldolgozása

Lépjetek egy időre

- a cikk hangvételével, érzelmeivel egyetértők szerepébe,
- azoknak a szerepébe, akik védelmükbe veszik a tacomákat,
- a tacomák szerepébe!

Alkossatok olyan jeleneteket, melyekben a két népcsoport tagjai találkoznak a cikk megjelenésének napján! A cikk vagy a falragasz tartalmát valamennyien ismerik.

A következő munkaformákat ajánlom: 2-2 tabló felirattal, mimes játék, jelenet. A munkák eredményét a fent megadott sorrendben mutatják be a játékosok.

Értékelés: Hogyan változott meg a lakosok gondolkodása és lelkiállapota a cikk(ek) megjelenése után?

8. Gondolatkövetés

Menjetek be az üres térbe, s pár szóban mondjátok ki egy tacoma vagy egy humber gondolatát a kialakult feszült helyzet kapcsán. Egy ember több gondolatot is kimondhat – akár az egyik, akár a másik népcsoport tagjának szerepében.

9. Tévévita szerepcserével

A konföderációs televízió a kialakult helyzet hatására televíziós vitát rendez. A műsor címe: „*Miért nem tudunk mi együtt élni?*” Célja, hogy a médiában nyilvánosan feltárja a problémákat, s ezekre közösen megoldást találjanak. A vita kimenetele hatással lehet a jövő heti konföderációs költségvetési tárgyalásokra is. Egy játészó lépjen a műsorvezető szerepébe, s mint *moderátor* vezesse a beszélgetést.

Megkérem a játészókat, hogy a következő játékban lépjenek a tetszőleges népcsoport egyik tagjának szerepébe, és az ő helyzetükből és szemszögükből gondolják át a jelenlegi helyzetet. Válasszanak maguk közül a humberek játészók egy vezetőt, aki majd népe nevében érvel a vitán, s ugyanezt tegyék a tacomákat játészók is.

A munkaforma megegyezik a fórum-színház két csoportos változatával: a tacoma-vezért játészó mögött ott a többi tacoma, a humber-vezér mögött a humberek, akik ötletekkel, tanácsokkal segíthetik a „kiegyezést”.

Megjegyzés

A játékából időközben idegen nyelvű drámafoglalkozás lett, s mivel a foglalkozás célja az idegen nyelv használata, az óra sokkal verbálisabb lett. Így **adaptálásra** szorult a következő pontokon: 1. A földrajzi helyzet felvázolására helyben térképet rajzoltam. 2. A kiegészítő dokumentumok nyelvezetét leegyszerűsítettem. 3. A II. szakaszban nincs beépített szereplő, a hírt a tanár hozza. A hírvivő magasabb státuszba kerül, s rögtön megfogalmaztatja kételyeiket, illetve azoknak megoldására is ösztönöz. Közben listát készítünk a teendőkről. Így a gyűlés során végig szerepben maradnak a fiatalok. 4. A reflektív szakasz tévévitáját nem fórum-színházi formában, hanem két egymással szembenálló tömegként – a népcsoportját mindenki maga választotta meg – állítottam fel, hogy frontális vitává alakuljon a beszélgetés.

II. Kassovitz: A gyűlölet *(a film megtekintése: 2 óra)*

Mathieu Kassovitz filmjének (1995) kezdő képsorai már tíz évesek, de mintha 2005 novemberében készültek volna Párizs egyik külvárosában: mindenfelé égő autók, dühtől tomboló fiatalok, rohamrendőrök. A bevándorlók gondjai a mai napig megoldatlanok, s ketyeg a francia társadalom időzített bombája – ahogy a film világító számlapú órája. A film betekintést ad a hajdani bevándorlók reményvesztett, a biztonságos életről már álmodni sem tudó gyerekeinek sajátos világába, amelyet a gyűlölet, az erőszak irányít. Kemények, szívósak, mert megtanulták az utca törvényeit: aki megkegyelmez, az elbukik.

Kérdések sokasága tolul az agyba: Hova vezet a destruktív gyűlölet? Ki maradhat életben? Kivé lesz a hatalom? Kezünkben tartjuk-e még a kormányt vagy egy nap világragédiába fordul az öngerjesztő folyamat? Lefékezhető-e a gyűlölet, átalakítható-e még szolidaritássá, szeretetté?

A külvárosi bevándorló-negyedben élő három fiatal egy napját láthatjuk: a zsidó Vinc, a fekete Hubert és az arab Said triója inkább szemtanúja, mint résztvevője az eseményeknek. Két szerencsétlen véletlen révén azonban nyakig belekeverednek: egyrészt jól ismerik azt a fiút, akit előző nap nagyon megvertek az őrszobán a rendőrök, s kórházba került – így az újságok címlapjára. (Ezzel a film közvetve felveti a média felelősségét, míg most, 10 év múlva közvetlenül is megvádolható: Rambót, Supermant csinál a fiatalokból, akik aztán lubickolnak a kétes hírnév adta dicsőségben.) Másrészt Vinc megtalálta egy rendőr elhagyott fegyverét, így kialakítja filozófiáját: szemet szemért. Ha a megvert fiú meghal, ő is kinyír egy rendőrt. Tanúi leszünk a gyűlölet születésének...

III. A fiatalok

„levezető” drámajáték (2 óra)

A film cselekményének megbeszélése

A megbeszélés eredményeit rögzítjük (csomagolópapíron jobb, mint táblán, mert a későbbiekben is szükség lesz rá: kiegészítjük, a megbeszélések során utalunk az adatokra, eredményekre).

Milyen hatással volt rád a film?

Írd le egy papírra azt a három érzést, melyet a film váltott ki belőled! (Az érzéseket a csomagolópapírra írjuk: érdekes látni sokféleségüket, illetve az állandóan visszatérő érzéseket.)

Fogalmaz meg egy kérdést, amely a film nézése során vetődött fel benned!

A film 24 órájának felidézése a következő „drámai” fogalmak és építkezési szempontok felhasználásával:

- Mi a **drámai alaphelyzet**? (tüntetések, társuk kórházba szállítása, a talált fegyver, Hubert konditernének lerombolása)
- Milyen fenyegető események történnek? (a megtalált pisztoly, Vinc látomása, a rendőrök razziai, az elúszott pénz, botrány a buliban)
- Kik között van **konfliktus** a történet során? (fiúk-rendőrök, Astérix/fiúk, Hubert-Vinc stb.)
- Hogy alakul ki a **krízis**, amely a **katasztrófa**hoz vezet? (Az események miatt bevadult rendőrök megtámadják a fiúkat, akik a szabadulásuk után elvesztik a fejüket. A „kijózanodás” után hiába térnének vissza a régi kerékvágásba: rájuk zúdul a gyűlölet.)

A film három főszereplője három hasonló korú (18-20 éves), hasonló közegben élő (Párizs külvárosa), de különböző kultúrájú fiatal (fekete-afrikai, arab, zsidó).

1. Hubert/Vinc/Said

- Csoportokra szétválván **készítsünk listát** arról, mit tudunk a fiatalokról!
- **Ábrázoljuk állóképekben** azokat a filmbeli pillanatokot, amelyek során a fiatal találkozhatott a gyűlölettel!

2. A fegyver

Gyűlöletük kifejezésének leghatékonyabb módja egy Beretta típusú fegyver. A „tárgy szerepébe” lépve idézzük fel közösen a fegyver filmbeli útját, figyelve azokra a pontokra, amikor a fegyver miatt, a fegyverrel kapcsolatban katasztrófa közeli helyzetbe kerültek a fiatalok!

Beszél a tárgy:

- Egy rendőr vesztett el egy éjszakai bevetés során.
- Vinc talált meg, s elrejtett egy bérház alagsorában.
- Astérix megtanította a fiúkat arra, hogy lehet félni tőlem.
- Megríkattam egy skeenheadet.

3. A lövések

Játsszuk vissza lassított némajátékkal a film végét a három pisztolylövéssel, helyben és időben nagyon pontosan!

4. Kis csoportos improvizáció

Said az egyetlen életben maradt szemtanúja az eseményeknek. Játsszuk tovább a filmet! Ha itt nem fejlődne be, merre menne tovább a cselekmény? Milyen alternatívákat tudsz elképzelni sorsa alakulására?

Például: Said elsőkik, de hamarosan megtalálják a rendőrök; Said feladja magát, de előtte a médiához fordul; Saidot elkapják, s „véletlen” agyonverik a rendőrök a közeli őrszobán.

5. Írásbeli házi feladat – Said levele

Said „szexuális kalandjairól” is szó van a filmben. Lecsukják, s csak a börtönben tudja meg, hogy egyik kapcsolatából fia született. 14 éve van itt, s még hat évig maradnia kell. A börtönben levelet ír 14 éves fiának, akit soha nem látott: próbál magyarázatot adni tetteire.

A levélben arra is térjen ki, hogyan alakult gondolkodása a börtönévek alatt!

Szabadulás?

Tegyi Tibor

Téma: a börtönviselt ember és a társadalom kapcsolata

Keret: Baradlay János 15 éves volt, amikor egy családi veszekedés során ittasan leszúrta szintén ittas nevelőapját. Hat év fegyházra ítélték. A fegyházban szakmát és érettségit szerzett. Szabadulása után elhelyezkedett egy vállalatnál, ahol egy összejövetelel lopással gyanúsítják.

Fókusz: Milyen előítéletekkel kell szembenéznie egy börtönviselt embernek a munkába álláskor?

Tanulási terület: előítéletek átgondolása

Csoport: drámaprojektben jártas 14-15 évesek

Időkeret: 2 tanóra

Eszközigény: fotó (írásvetítő), a gyermekvédelmi jelentése, személyi lap, „helyzet”-kártyák, papír – íróeszköz – biztosítótű, zakó, borítékok, szerepkártya, zene (magnó)

- 1. FOTÓ, tanári információ, SZOBORJÁTÉK.** A tanár egy képet vetít ki (*1. számú melléklet*). Egy képet hoztam nektek. Ez a kép akár az utca egy része is lehetne... Állj egy olyan szoborba, amely kifejezi, hogy járókelőként hogyan hat rád ez a kép!
- 2. Egész csoportos egyeztetés:** Milyen épület ablakát láthatjuk? Kik lehetnek az ablaknál? Miért vannak ott?
- 3. Tanári információ:** A Komárom-Esztergom Megyei Napló 2000. február 20-i számában olvasható egy rendőrségi beszámoló egy 15 éves fiúról, aki leszúrta nevelőapját. Ez a fiú a kép egyik szereplője (*rámutatok az egyik alakra*). A kép a fiatalok aszói börtönében készült. Ennek a fiúnak a történetét, életének egy későbbi szakaszát ajánlom a mai játékunkhoz.
- 4. SZOBORJÁTÉK.** A tanár **kis csoportokban** (3-4 fő) egy **szobrot** kér a résztvevőktől, amelyik kifejezi, hogy a külvilág mit gondol a fiúról. Nem a rokonság vagy az ismerősök, hanem az újságolvasók! Egy olyan szobrot kér, ami kifejezi, hogy a fiú társadalmi helyzete mennyire stabil, illetve mennyire nem az. A tanulók egyike legyen a fiú, a többiek a csoportok egyeztetése során fontosnak tartott szerepeket vegyék fel (de akár tárgyak funkcióját is betölthetik). A teremben lévő berendezési tárgyak is használhatók – ha például a játékok úgy gondolják, hogy nehéz egy gyerekkel megmutatni a szobrot, akár kiválthatják egy székkal az alakját, avagy többen is játszhatják történetünk központi figuráját.
A szobrok megnézése, értelmezése után az elhangzott véleményeket, kulcsszavakat rögzíthetjük.
- 5. Tanári információ:** A fiú börtönbe kerüléséről, ottani életéről két dokumentum áll a rendelkezésünkre. Az egyik egy jelentés, amelyet az általános iskola gyermekvédelmi felelőse írt a családsegítő szolgálat kérésére (*2. számú melléklet*), a másik pedig a személyi lapja, ami a börtönben készült (*3. számú melléklet*).
- 6. Egyeztetés, pontosítás:** Mit tudunk a fiúról? (információinkat rögzíthetjük a SZEREP A FALON konvenció ábrájába)
- 7. MÍMES JÁTÉK.** A mai napon két óra múlva telik le Baradlay János büntetése. A tanár arra kéri a csoportokat, hogy készítsenek **három csoportban némajátékot** arról, hogy miként képzelik el B. J. szabadulás utáni életét a kártyán olvasható élethelyzetben:
  - visszatérés a családba
  - a régi ivócimborák közt
  - munkahely keresése (nagyobb csoportlétszám esetén további lehetséges élethelyzetek: találkozás az általános iskolás szerelemmel; újra az általános iskolában; találkozás a gyermekvédelmi felelőssel)

A némajátékok után egyeztetés arról, hogy mennyire elképzelhetőek, mennyire reálisak a látottak (a kép túl rózsaszín, pesszimista vagy hihető).

8. **Tanári információ:** A szabadulás után sikerült B. J.-nek munkát kapnia. Két hónap múlva a munkahelyén összejövetelt rendeztek. Ide minden dolgozó hivatalos, aki már régebben a vállalatnál dolgozik.
9. **Egyeztetés** arról, hogy milyen profilú vállalathoz került, milyen foglalkozású emberek dolgoznak a vállalatnál, milyen munkakörbe vették fel B. J.-t.
10. **Szerepek felvétele.** A tanár a vállalat dolgozóinak **szerepét ajánlja** a résztvevőknek. Az előzetes egyeztetés alapján mindenki választ magának nevet, foglalkozást és életkort. Az igazgató és a munkaügyi szerepét a tanár kiveszi a választható körből.
11. **KIS CSOPORTOS IMPROVIZÁCIÓ.** A tanár azt kéri, hogy a közel azonos munkakörben dolgozók alkossanak csoportokat és **rögtönözzenek jeleneteket:** a vállalat hírlevélben hívja össze dolgozóit a következő hétfőre, a munkaidő befejezését követő időpontra. A közel azonos munkakörben dolgozók arról beszélgetnek, hogy mi lehet az összehívás témája. A tanár „karmesterként” irányítja a beszélgető csoportokat: az a csoport szólal meg (annak a jelenetnek a hangereje emelkedik meg), amelyikre a tanár mutat.
12. A vállalati összejövetel **terének (gyors) berendezése (TÉRMEGHATÁROZÁS).**
13. **Tanári információ:**

Elérkezett a hétfő délután, és a dolgozók számára eddigre már kiderült, hogy ez egy ünnepi összejövetel, hiszen mindenki, aki hivatalos volt ide, a nap folyamán jutalmat kapott, átlagban nem is keveset. A munkaidő lejártá után azok, akik nem kaptak jutalmat, hazamentek, a többiek pedig ott maradtak egy fehérasztalos összejövetelre. Egy ilyen összejövetelen sok mindenről szó esik, és előbb-utóbb szóba kerülnek a távollevők. Ennek a beszélgetésnek azt a szeletét nézzük meg, amikor B. J. a téma (múltja természetesen nem maradhatott titokban!), róla folyik a szó. Ebben a beszélgetésben én a munkaügyi csoport vezetőjeként veszek részt.
14. **EGÉSZ CSOPORTOS IMPROVIZÁCIÓ:** A fenti narrációval előkészített rögtönzés akkor áll meg, amikor **a tanár szerepből** felkiált: „Nem látta valaki a jutalomborítékom? Sehol nem találok!”

A tanár egy **FÉNYKÉPET** kér a résztvevőktől, amely azt a pillanatot rögzíti, amikor a pénzét nem találó munkaügyi már negyedszer nézi át a táskáját, és a jutalom nincs meg. Mi minden járhatott ebben a pillanatban annak a fejében, akinek nincs meg a jutalma? Hangosítsuk ki a gondolatait (**GONDOLATKÖVETÉS!**)

Szükség esetén a tanáré az utolsó megszólalás: *A Baradlay egyedül volt az irodámban, amikor visszamentem a vécéről.*
15. **Tanári közlés:**

Az összejövetel másnapján veletek együtt B. J. is ment dolgozni, ahogy a többi napon. Találkozott a munkatársaival, a vállalat dolgozóival, ahogy eddig is. Szeretném, ha egy **SZOBORBAN** megmutatnátok ezt a találkozást. Azt a pillanatot mutassátok meg, amikor az összejövetel utáni napon először találkoztok vele! Az első gesztusokat, reakciókat fogalmazza meg a szobor!
16. A tanár megnézi a szobrokat és a legizgalmasabbak szobrok alkotóitól a póz megtartását, a többiektől pedig azt kéri, hogy válasszanak egy szobrot, majd ezt követően fogalmazzák meg egy mondatban, hogy mit gondolhatott B. J., amikor találkozott az adott dolgozóval (**GONDOLATKÖVETÉS**).
17. A tanár arra kéri a játszókat, hogy a 4. pontban alkotott szobraikat idézzék fel, és alkossanak egy újabb **SZOBROT**: a történetek után hogyan változtatnának B. J. szobrán? Változott-e – bármilyen irányban is – a stabilitása?

1. sz. melléklet

Üzenet Aszódról (részlet a sorozatból, 1975) – Urbán Tamás Balázs Béla-díjas fotóművész alkotása¹

2. sz. melléklet

Kossuth Lajos Általános Iskola Tatabánya Jellemzés Baradlay János 8.d osztályos tanulóról

Körülményei:

A család komfort nélküli, két szobás lakásban él. A nevelőapja munkanélküli. A szülők italozó életmódot folytatnak. A nevelőapa gyakran bántalmazza az édesanyát és a gyerekeket is. A családban nevelt öt gyerek közül János a legidősebb. Ő az anya első házasságából született. Testvérei felnéznek rá, mert néha alkalmi munkákból szerzett pénzzel segíti a család megélhetését. Sajnos a szülők italozó példája már rá is átragadt.

A tanuló:

Jó értelmi képességű, de családi problémák miatt gyakran hiányzik az iskolából. Ezért ismétli most a nyolcadik évfolyamot. Az iskolában mogorva, zárkózott. Érzékenységet a társaival szembeni – sokszor ok nélküli – agresszióval palástolja. Nevelőivel nyíltan nem tiszteletlen.

A gyermek érdekében javasolom nevelőotthoni elhelyezését.

Tatabánya, 1999. március 20.

Kató Jánosné
gyermekvédelmi felelős

3. számú melléklet

SZEMÉLYI LAP

Név: Baradlay János
Szül. hely: Tatabánya

¹ Megjelent: ANTOLÓGIA, Fiatal Fotóművészek Stúdiója, 1977-1984. A képet a szerző engedélyével és segítségével közöljük.

Szül. idő:	1985. augusztus 29.
Anyja:	Gábrriel Mária
Lakcím:	Tatabánya, Gyár utca 132.
Családi állapot:	nőtlen
Iskolai végzettség:	faipari technikum (intézetünkben végezte el)
Büntetés oka:	hirtelen felindulásból alkoholos befolyásoltságban elkövetett emberölés
Ítélet:	6 év fegyház fiatalokorúak börtönében letöltve
Szabadul:	2006. augusztus 23.

Tenaflly

Vági Eszter

Időkeret: 90 perc

Csoport: 15-16 évesek, lehetőleg drámás jártassággal, ha megoldható; praktikus, ha nincs több 20 főnél.

Játékbeli idő, helyszín: A történet manapság játszódik, mondjuk, 2003-ban. Tenaflly egy New Jersey állambeli kisváros az USA-ban. A távolítás, hogy a történet Amerikában játszódik, részben kicsit talán az életformáról alkotott kép miatt érdekes, de a játék megkönnyítése és lehetséges mélyítése érdekében nyugodtan értelmezzük a kisváros fogalmát hazai léptékek, az itthon ismert viszonyok szerint.

Téma: A helyi, nagyon jól működő, magas színvonalú oktatást biztosító középiskolát – szorító körülmények miatt – össze akarják vonni a szomszéd város sokkal gyengébb iskolájával. A helyi lakosok és így a diákok között szinte alig van fekete bőrű, míg a szomszéd település lakóinak jelentős része fekete. A történetet egy középosztálybeli asszony, Christine szempontjából vizsgáljuk.

Fókusz: Hogyan képviselhetjük egy dilemma helyzetben az általunk helyesnek vélt nézőpontot, ha közben több ellentétes érdekcsoport is a mi segítségünket várja?

Tanulási terület: erkölcsi kérdés(ek) átgondolása – előítéletek, igazságosság

1. Tanári narráció és fotók: Történetünk 2003-ban játszódik, az USA-ban. Tenaflly-ban vagyunk, ami egy New York közelében lévő kisváros. Történetünk középpontjában egy család áll, illetve főleg az anyuka, Christine. Történetünk idején Christine 48 éves, van egy (vagy két) nagyobb gyermeke is (a rendelkezésre álló vagy a beszerezhető fotóktól függően), aki(k) már kirepült(ek) otthonról. Fiatalos külsejű középosztálybeli asszonyról van szó. Mióta az USA-ban él, immár 20 éve, többféle munkával is próbálkozott, újságírást, jogot tanult. Jelenleg alkalmi újságíróként dolgozik, illetve olykor részt vesz piacutatási munkákban is. Fix állása tehát nincs, mindig keres és általában talál is rövidebb-hosszabb távú feladatokat.

Nézzük meg együtt az alábbi fotókat és tárgyakat, majd a látottak alapján beszéljünk arról, milyennek tűnik ez a család, ennek az asszonynak az élete, a környezete, a szokásai stb.!

A képek:

Fontos közlés a résztvevők felé: a fotók egyike sem a történet évében készült, mindegyik (legalább 5-10 évvel) korábbi állapotot tükröz.

- A város főutcája, boltokkal, mozival – az utca széles, a boltok nagyok, tágasak, jól felszereltek, a mozi kissé kopott. Van egy kávéház és két kis étterem/étkezdé is. Feltűnő, hogy egyetlen 2 emeletesnél magasabb épület sincs köztük.
- Családi fotó: apa, anya, lányaik/gyerekeik a házuk kertjében – bő 8 évvel ezelőtti nyári kép. A ház hátsó fala látszik, a kert kicsi, de szépen gondozott, sok virággal. Háttérben látszik, hogy kerítés választja el őket a szomszédoktól.
- A lány az iskolában, osztályképek – formális és „vidámkodó” képek egyaránt legyenek! Huszonöt körüli osztálylétszám. Vickie láthatóan mindenütt eléggé középpontban van.

- Kép az iskolai színjátszó csoport előadásáról, a lány is rajta van – bármilyen középiskolai (diák)színjátszós fotó megteszi, lényeg, hogy nagyszínpadon, nagy létszámú közönség előtt történt az előadás.
- Az anya, Christine, a város uszodájában egy barátnőjével – pici medence, körülötte néhány nyugágy. Kevesen vannak, talán kettejükön kívül senki. Mindketten nyugágyban ülve/fekve olvasnak, egyrészes fürdőruha van rajtuk.

Tárgyak: kézi habverő, anyanyelvi verses kötet, finom selyemkendő, mobiltelefon

A képeknek és tárgyaknak lehetőleg azt kell sugározniuk, hogy ez egy nyugodt, jómódú, de nem túl gazdag város, ahol az emberek biztonságban élnek. A család is hasonló biztonságot, békét sugároz. Az iskolai képek is jó hangulatról tanúskodnak, rendezettnek tűnik a környezet.

Megbeszéljük a képeket, nevesítjük a család tagjait – anya: Christine, apa: Thomas, lányuk: Vickie.

A tanár még annyit árul el a családról, hogy a szülők eredetileg francia származásúak, de már nagyon régóta itt élnek, Vickie már itt született, a nagyobb(ak) nem.

2. Telefonbeszélgetés: A tanár – Christine-ként – telefonál. Éppen egy kedves ismerőse hívja, mert a helyi feketék közössége fair play díjjal tünteti ki, mivel egy iskolai kosárcsacsi kiállt az egyik fekete diáklány igaza mellett, a bíróval szemben (a bíró leállította a meccset pár percre, parázs vita alakult ki, melynek során Christine a fentiek szerint járt el). Christine először nem hisz a fülének, nagyon szerényen fogadja a hírt, de láthatóan jól esik neki az elismerés.

3. Napló: A tanár felolvasson egy részletet Christine naplójából (*ld. 1. sz. melléklet*). Az előbbieket és a napló alapján közösen „megalkotjuk” Christine figuráját, külső és belső tulajdonságait is sorra vesszük – SZEREP A FALON.

4. Páros improvizáció: A naplóbejegyzés végén Christine utal arra, talán beszélnie kellene Vickie-vel, hogy miért tartózkodó Kyra-t, illetve az egész fekete-kérdést illetően. Játsszuk le ezt a beszélgetést párokban, majd összegezzük a tapasztalatokat!

5. Újságcikk a helyi napilapból, a Tenaflly Daily-ből:

ISKOLAKÉRDÉS

Tegnap, lapzártá után érkezett a hír, miszerint állami pénzmegvonások miatt bezárják a szomszédos Englewood középiskoláját. A diákok kisebb része átkerül a South Orange-i középiskolába, míg nagyobb részüket Tenaflly-ba helyeznék át.

Jönnek tehát az englewoodiak!!! Vajon milyen hatással lesz a létszám-bumm a mi nagy hírű iskolánk életére, a diákok eredményeire? Vajon milyen kulturális elemeket, értékeket várhatunk az onnan érkező diákoktól? Vajon tanárok is érkeznek onnan? És ha igen, kiket és mire fognak tanítani? Vajon a fenti legjobb megoldás? Vajon a helyi érintettek véleményét mikor és kik hallgatják majd meg? Kérdéseinkre érdeklődéssel várjuk a választ!

A szerkesztőség

Megbeszéljük, mi derül ki a cikkből, mik lehetnek a két iskola közötti alapvető különbségek.

6. Improvizáció párban, a tanár szerepbe lépésével – az előbbi beszélgetést nézzük meg újra! Az osztály egyik tagja legyen Vickie, a tanár pedig Christine!

Christine itteni viselkedésére, érveire a tanárnak előzetesen fel kell készülnie. Az improvizáció előtt érdemes pár szóban egyeztetni, mi lehet e pillanatban a lány fejében... A szituációban az anya kell, hogy hangsúlyossá váljon!

A rögtönzésből derüljön ki, hogy az anya továbbra is nagyon fontosnak tartja a toleranciát, de bizonytalan, mert félti a lánya jövőjét, és általában nem szereti a bizonytalanságot! Sajnálja az englewoodiakat, de tart ettől a megoldástól. Fontos az óra további menete szempontjából, hogy érződjék Christine dilemmája.

7. Tanári narráció: A cikk megjelenésének másnapján az iskola igazgatója bejelentette, hogy válaszolni kívánnak a feltett kérdésekre, ezért a hét végére szülői gyűlést szerveznek, ahol mindkét iskola igazgatója és az állami szervek képviselői is jelen lesznek majd, és várják, hogy a szülők nevében is mondjanak néhányan beszédet. A beszédek nem lehetnek hosszabbak 5 percnél, és a felszólalási szándékot legkésőbb egy nappal korábban jelezni kell.

8. Ötletek gyűjtése kis csoportban

Christine úgy döntött, beszéddel készül...

Három kisebb csoportban (helyi feketék közössége, szülőtársak, Vicki és barátai) szedjük össze érveket arra, hogy miért a MI igazunkat kellene Christine-nek képviselnie beszédében! Gyűjtsük össze mindazt, amit beszédében MI szeretnénk viszont hallani! Lehetnek konkrét javaslatok is a lehetséges/feltételezett problémák megoldására.

9. Belső hangok – három pólusra

A három csoport úgy áll fel a térben, hogy Christine (a tanár játssza) egyenlő távolságra legyen tőlük. Mintha egy háromoldalú szobában lenne. Gondolkodik a beszéden, lamentál hangosan. A csoportok hangosan kimondják érveiket (lehetőleg szerepből és teljes mondatokban!). Christine mindig azon „fal” felé közelít, ahonnan számára meggyőzőnek tűnő érv érkezik.

Ne kell feltétlenül döntésre vinni a dolgot! A cél itt sokkal inkább az, hogy súlya legyen az érveknek. Ha felszínessé válik a játék, inkább lépünk ki a szerepekből, majd szerepen kívül gyűjtsük össze az érveket!

10. „Írásos” forma

A felszólalás közös megírása (papír és toll nélkül is működik!) – Christine-ként mindenki mondjon egy mondatot!

Melléklet – Christine naplója:

2002. május 15.

Ma át kellett mennem Englewoodba, az ottani könyvtárba kellett vinnem anyagokat, elkértek néhány régebbi újságcikket. A könyvtár nagyon romos állapotban van, pedig nagy és jelentős állományt gondolnak ott. Nem is a város legjobb környékén van... Dél volt, és Vicki korabeli srácok flangáltak az utcán. Az egész város olyan lehangoltnak tűnik. Nem értem, Katie-k hogyan tudnak már 8 éve ott élni – egyszerűen nem kellemes. Én már nagyon megszoktam Tenafly csendes nyugalmát.

Később délután be kellett mennem Vicki sulijába, mert a színjátszós próbára vittem nekik jelmeznek való anyagokat. Majdnem elkéstem a megbeszélte találkozóról, mert megint vagy 10 percig olvastam a hirdető táblát. Elképesztő, megint hány gyerek ért el helyezést az elmúlt 2 hónap állami versenyein! Vicki nem is említette, hogy a barátnője, Kyra, második helyezett lett a matematika versenyen. Miért nem dicsekedett el vele? Talán azt gondolja, nem szeretjük Kyrát?... Mert... félvér?... Lehet, hogy finoman szóba kéne hoznom ezt a témát?...

Amúgy ma nagyon büszke voltam a lányomra, mert éppen arra léptem be a színházterembe, hogy a maga csendes módján próbálja lecsitítani veszekedő „színésztársait”. Nem osztott igazságot, és mégis igazat adott mindenkinek... Jó volt látni, igazán...

Féltékenység

Lukács László

Csoport: 9-10.osztályos, drámában jártas osztályoknak ajánlott drámaóra¹

Időtartam: három tanóra

Eszközök: átlagos tanterem, előkészített szövegek

Tanárral szembeni elvárások: TELEFONBESZÉLGETÉS, FORRÓ SZÉK konvenciók biztos ismerete

Tanulási terület: féltékenység, csalódás, hűség, félelem, ambivalencia, manipuláció

Téma: egy fiú elveszíteni véli álmait és apja szeretetét

Fókusz: Miféle érzelmek és gondolatok vezérlik az álmait és apja szeretetét elvesztő fiút? Miért téved olyan ösvényre, amely nem járható?

¹ Tim Blake Nelson „O” című filmjének és Kaposi László Edmund és Edgar c. drámaórája alapötletének felhasználásával.

1. Tanári narráció

„Történetünk az ideai amerikai gimnáziumi kosárlabda-bajnokság ideje alatt játszódik. Két főszereplője apa és fia. Az apa, Mr. Duke Golding, a csapat edzője, szigorú ember, keményen dolgoztatja a társaságot, sokszor többet vár el tőlük, mint a „profiktól”. Fiával sem tesz kivételt, sőt...”

Miben térhet el – a többiekhez viszonyítva – a fiával való bánásmódja? Mik lehetnek ezek a túlzott elvárások?

„A fiú, Hugo, a 'mindenes' a csapatban. Tud zsákolni, dobni, embert fogni, támadni, bármit játszik, ha kell. Négy éve gurizik elől-hátul, úgy érzi, ő a legértékesebb tagja a csapatnak.”

Milyen lehet apa és fia viszonya? (Az is elképzelhető, hogy erre a kérdésre nem csak beszélgetéssel adunk választ, hanem valamilyen egyszerű megjelenítéses formát használunk: jellemző pillanatkép; jellemző mondatok egy edzésen a fiához/másokhoz stb.)

2. Apa és fia viszonya

A TANÁR SZEREPBEN: A tanár Hugo szerepében a FORRÓ SZÉKEN: lehetőséget ad a gyerekeknek, hogy szerepen kívül kérdéseket tegyenek fel neki. A tanár szerepjátékának célja, hogy a csoport tudomására hozza Hugo elvárásait a kosárral és az apával kapcsolatban.

3. Az aranykor, az első nyertes meccsek utáni buli

Az ÁLLÓKÉPBŐL INDÍTOTT JELENET szereplői Apa, Hugo, csapat, barátok, rokonok – egész csoportos játék. Előtte viszonyok gyors eldöntése. Ki örül a sikereknek, ki az, akit nem nagyon érdekel a dolog stb. GONDOLATKÖVETÉS – mindenki egy-egy mondatban fejezze ki véleményét, a tanár kérdésekkel segíthet. Ezt követően indítjuk az improvizációt egy-egy mondatnyi pohárköszöntővel...

4. Hugo álma

ÁLLÓKÉP, KÉPALÁÍRÁS: A buli-jelenet folytatásaként több csoportban ALKOSSUNK KÉPEKET a jövő egy-egy jellegzetes pillanatáról, úgy, ahogy azt Hugo álmában láthatja. Amikor egyes csoportok megmutatják az általuk készített képeket, a többieknek a képekhez illő szöveget kell javasolniuk. Ugyanezt a gyakorlatot ismétljük meg olyan képekkel is, melyeket egy fotós láthatott („objektív megközelítés”), ily módon összehasonlítás születhet Hugo álmai és a valóság között.

5. Tanári narráció

„Új tanuló érkezett az iskolába: egy fekete bőrű fiú, Odin James, az ifjú sztár, aki hamarosan a kosárlabda csapat vitathatatlanul legjobb támadójátékosa lett. Szárnyalt a pálya felett.” Ő volt az egyetlen fekete bőrű az iskolában, a külvárosi gettóból hozták ide, azt beszélték, hogy csak a kosárlabda miatt.

6. Hogyan változik Hugo helyzete a csapatban Odin érkezése után?

Az új információk megbeszélése után TANÁRI NARRÁCIÓ: „Hugo elhatározta, hogy vacsora közben beszélni fog az apjával.” Rövid egyeztetés után improvizáció páros jelenet formájában.

Utána megbeszélés egész csoportban a páros játék eredményeiről, tapasztalatairól.

7. Megvan

TANÁRI NARRÁCIÓ: „A döntőbe jutásért vívott meccset sikerült az utolsó percben Odin találatával megnyerniük. Az iskola 115 éves történetében először jutott be a csapat a döntőbe! Apa taktikai utasításának megfelelően ezen a mérkőzésen Hugo „csaliként” szerepelt, azaz nem sokat lehetett nála a labda. Nézzünk meg néhány pillanatot a mérkőzésből!”

MONTÁZS: két csoportban (a csoportokon belül tovább felezve a társaságot) néma jelenetek, hangaláfes-téssel.

- Odin a vállakon – Hugo álma
- Odin „táncol” (közvetítés a meccsről) – családi ebéd, beszélgetés apával Hugo jövőjéről

8. A legértékesebb játékos

TANÁRI NARRÁCIÓ: „Az iskolai ünnepségen a legértékesebb játékos díját adták át Odinnak, akit az ünnepségen az edző fiának nevezett. Szokás az, hogy a győztes a díjat megosztja valakivel. Nos, Odin is megosztotta a legértékesebb játékos díját, de nem Hugot választotta társául, hanem egy másodikos fiút. Készítsünk ÁLLÓKÉPEKEKET az eseményről – tételezzük fel, hogy ezek között van több olyan is, amit a helyi újságok (akár a címlapon) közöltek!”

- kis csoportos állóképek az eseményről

- egészségcsoportos TABLÓ
- közeli képek a szereplőkről

9. Van gyenge pontja...

Hugo egyik nap meghallja, hogy apja valakivel (Bobbal, a kosárszakosztály vezetőjével) telefonon olyan témáról beszél, ami azonnal felkelti érdeklődését – VÉLETLENÜL MEGHALLOTT TELEFONBESZÉLGETÉS:

Ne! Bob kérlek! Ne veszítsük el a józanságunkat. Ez egy jó srác. Ez egy zseni. Vele megnyerhetjük a bajnokságot. Figyelj, Bob, ez családi ügy! Nem így kéne megbeszelnünk. Hallgass meg! Ez a fiú nagyon szereti az igazgató lányát, és Desi is őt. Állítólag már négy hónapja együtt vannak. Nem, biztosan nem kényszerítette. Nem, nem hinném, hogy erőszakoskodott volna vele. Igen, voltak rendőrségi ügyei, de már régóta tiszta.

Tanári narráció:

Fontos tudnunk: Desi, az iskolaigazgató lánya, valóban már négy hónapja Odin barátnője. Kapcsolatukat titkolják Desi apja elől, aki épp csak eltűri a Odint az iskolában, és hitelt ad a fiú gettóban töltött idejéről szótt mendemondáknak (kábitószer stb.).

A hallottak értelmezése: mit jelentenek/jelenthetnek ezek az információk Hugo számára?

10. Emily és Desi beszélgetése – ELŐKÉSZÍTETT SZEREP

Tanári narráció:

Emily, Hugo elhanyagolt barátnője (lévén Hugo mostanában nem sokat foglalkozik vele) a kosárcsapatnak az újságból kitépelt képet összegyűrve és összefirkálva találta meg Hugo kukájában. Emily és Desi egy szobában laknak a kollégiumban.

Nézzük meg a beszélgetésüket!

Zárt, SZÍNHÁZI JELENET – a tanár a két szereplővel előzetesen egyeztetni a helyzetet és a szöveget, az utóbbit Tim Blake Nelson „O” című filmjéből.

DESI Beszélteél vele?

EMILY Nincs miről. Mindent megteszek érte, ő meg erre újabban tök furán reagál.

DESI Újabban? Mindig. Bocs.

EMILY Miért? Rajtad kívül mindenki bírja Hugot.

DESI Nem bízom abban, akinek nincs ellensége.

EMILY Pedig van.

11. A jelenet értelmezése („fejtése”)

Mi lehet az oka annak, hogy Hugo kevesebbet foglalkozik Emily-vel? Mi baj lehet Hugoval? Milyen pletykák keringenek Odinról? Milyen szerepe lehet ezekben a származásának, a múltjának? Mit jelent az, hogy nincs ellensége? Miért nincs ellensége?

12. A buli a kollégiumban

TANÁRI NARRÁCIÓ: „A döntőbe való bejutást megünneplik a kollégiumban is. Mindenki láthatóan jól érzi magát, Odin a lányok gyűrűjében, csak Hugo nincs sehol.”

Kis csoportokban készítsünk olyan tablót, amelyből láthatóan hiányzik Hugo! Írdítsunk a TABLÓKBÓL EGÉSZ CSOPORTOS IMPROVIZÁCIÓT!

13. Színházi jelenet – ELŐKÉSZÍTETT SZEREP

TANÁRI NARRÁCIÓ: „Hugo egy Gyógyszerész (gúny)nevű fiúval volt a vécében. A takarítók másnap egy injekciós tűt találtak a szemetesben. Mi tudjuk, hogy Hugo és a Gyógyszerész hagyták ott.”

A Gyógyszerész és Hugo beszélgetése

HUGO Ismered az igazgató lányát, Desit? Odinnal jár. Szakítani fognak.

GYÓGYSZERÉSZ Akkor nem fálnak egymást.

HUGO Én szakítom el őket.

GYÓGYSZERÉSZ Azt hittem, hogy haverok vagytok. Együtt buliztok.

HUGO Így kell lennie. Ha belevágok, a barátjának kell hinnie. Tudod mi az a mindenés?

GYÓGYSZERÉSZ Mi?

HUGO Engem annak tartanak. Mindent játszom, ha kell.

GYÓGYSZERÉSZ Na és?

HUGO Én vagyok a legértékesebb tagja ennek a szar csapatnak. Négy éve gürizek elől és hátul, ő meg egy szaros másodikost választ.

GYÓGYSZERÉSZ Egész évben nyomatod?

HUGO Ne dumálj, Gyógyszerész!

GYÓGYSZERÉSZ Vannak cuccaim, amik tutira fölpörgetnek. Ez a szteroid 50%-os.

HUGO Fél másodpercet javítottam. Jó ez nekem.

GYÓGYSZERÉSZ Észak-Karolinában gondoldj rám! Megdobhatsz pár jeggyel. A legjobb helyre. Jövő héten mást kapsz. Iszol eleget?

HUGO Literszám. Csoda, hogy nem spriccel ki belőlem.

GYÓGYSZERÉSZ Nagyon hajtod magad a kosárban, de ha nem megy, ne erőltesd! Van amiről le kell mondani az életben. Azért ne hajtsd hülyére magad!

HUGO Miért hülyülnék meg, ha az álmod készen kapom tőled ?

14. Észrevett-e mindebből valamit az apa?

FÓRUM-SZÍNHÁZI JELENET, mely a döntő meccs előtti edzés után játszódik. A játzók adjanak instrukciókat arra vonatkozóan, hogy miként szerezze vissza apja szeretetét és figyelmét Hugo, úgy, hogy közben megőrizhesse a „jó gyerek” státuszát! A tanár által játszott apa ebből mit sem ért, ő továbbra is azt hiszi, hogy minden rendben van Hugoval kapcsolatban.

15. Mit tett Hugo?

Tanári narráció:

„A kosárlabda bajnokság döntője elmaradt. Azt tudjuk, hogy Hugo állt az események háttérében.”
Találjuk ki, mi történhetett! Kis csoportokra szétválva dolgozzunk ki egy-egy ötletet!

TÖRTÉNET ÉS JELENETEK KIDOLGOZÁSA KIS CSOPORTOKBAN.

A látottak elemzése kövesse a beszámolókat!

16. Újsághír – TANÁRI NARRÁCIÓ

„Az egyik helyi lapban rövid hír jelent meg. A gimnázium kollégiumában két holttestet találtak, még nem sikerült azonosítani őket.” A rendőrség még nyomoz. Mi azonban tudjuk, hogy főszereplőink közül haltak meg ketten...

Ki lehetett az és miért? Hogyan történt?

Az óra lezárásaként a csoport tagjai elmondják feltételezésüket a történet befejezéséről.

Szarajevó

Püspöki Péter

Csoport: középiskola, 12. osztály

Tanulási terület: történelem, az első világháború kirobbanásának előzményei

Téma: Az 1914. június 28-i szarajevói merénylet által teremtett casus belli körülményeinek vizsgálata.

Fókusz: Milyen politikai megfontolások irányították az Osztrák-Magyar Monarchia katonai és politikai vezetőit a merényletet követő ultimátum és hadüzenet megfogalmazásában?

Tanulói szerepek: katonai és politikai vezetők a birodalmi haditanács ülésén

Tanári szerepek: 1.) Gavrilo Pincip, 2.) gróf Leopold Berchtold birodalmi miniszterelnök

1) Szemelvény

„Leghőbb vágyam volt, hogy az Isten kegyelméből még hátralévő éveimet a béke művének szentelhessem, és népeimet a háború áldozataitól és terheitől megóvhassam.

A gondviselés másként határozott.

Egy gyűlölettel telt ellenség üzelmei kényszerítettek, hogy a béke hosszú esztendei után kardot ragadjak Monarchiám becsületének védelmére, tekintélyének és hatalmi állásának megóvására és területi épségének biztosítására (...) Fegyveres erővel kell tehát államaim számára a belső nyugalom és az állandó külső béke nélkülözhetetlen biztosítékait megszerezniem.

Ebben a komoly órában tudatában vagyok elhatározásom egész horderejének s a Mindenható előtti felelősségnek.

Mindent megfontoltam és meggondoltam. Nyugodt lelkiismerettel lépek a kötelesség útjára.”

Ferenc József Népeimhez című kiáltványából

2) Szalagcímek

A tanulók elolvassák az alábbi szalagcímeket.

A címek megismeréséhez több forma is felkínálható: 1) tanári felolvasás; 2) címek feldolgozása kis csoportokban; 3) címek elhelyezése a terem különböző pontjain, s egyéni, néma olvasás stb.– a helyzet és a csoport felkészültsége határozza meg, hogy melyik formát célszerű választani.

SZALAGCÍMEK A MERÉNYLETET KÖVETŐEN

Brutális gyilkosság a bosnyák fővárosban!
Szerb nacionalista diák végzett az osztrák trónörökössel!
Tragédia a díszszemlén
Merénylet áldozata lett a főhercegi pár
Bosznia-Hercegovina fővárosa a világ figyelmének középpont-
jában
Merénylők végeztek az etikettel dacoló főhercegi párral
Hol ravatalozzák fel Chotek Zsófiát?
Hol volt a titkosszolgalat?
Ismert volt a merénylet terve
Bombát dobtak a főherceg kocsijára
Közvetlen közléről lötték le a főhercegi párt
Miért nem mondták le a főherceg programját?
Háborús válságot robbanthat ki a szarajevói merénylet

3) Egyeztetés

Milyen információkat tudhattunk meg a szarajevói merénylettel kapcsolatosan az újságcímekből?

4) FORRÓ SZÉK

A merénylőt elfogták és elítélték. Nem sokkal később a börtönben meghalt.

A tanulók (jelentősen eltérő megoldások!) szerepen kívül vagy kihallgató tisztként kérdezhetik a merénylet okairól és körülményeiről a merénylő szerepébe lépő tanárt.

A konvenció alkalmat ad arra, hogy a nem ismert tanulói kérdésekre válaszolva a válaszadó becsméressze a játékba a kívánt információkat. És arra is, hogy a „feltűnő” elhallgatásokkal, kitérőkkel, esetleg szembetűnő „mellébeszélésekkel” bizonyos kérdések felé terelje a résztvevők figyelmét... A tanár felkészülését az 1. sz. melléklet segíti.

5) TÉRKIALAKÍTÁS

Az osztályterem megfelelő mértékű átalakításával előkészítjük a következő munkaforma (gyűlés) fiktív terét.

6) GYŰLÉS a minisztertanácsban

Egész csoportos improvizáció. A tanulók a birodalmi minisztertanács kibővített ülésének résztvevőiként, a téma ismerőiként képnak szerepbe. A tanár gróf Leopold Berchtold birodalmi miniszterelnök szerepébe lép. Az uralkodó távollétében ő irányítja a tanácskozást. A szerepbe lépő tanulók maguk választotta magas rangú katonai vagy politikai vezetők szerepébe lépnek. Szerepükben információs kártyák segítik őket (ld. 2. sz. melléklet). Ezeket az improvizáció megkezdése előtt kihúzzák és magukban értelmezik (néhányszor átolvassák). A játékosoknak a tanácskozás résztvevőiként az a feladatuk, hogy a kártyán olvasható információt mérlegelve állást foglaljanak a hadüzenet, illetve a háború kérdésében. A tanácskozás befejezéseként a miniszterelnök szavazást rendelhet el az uralkodó elé terjesztendő javaslatra vonatkozóan.

Megjegyzés: Ez a munkaszakasz tartalmi szempontból a foglalkozás központi része. A tanítás-tanulási folyamat szempontjából nagyon sok múlik a gyűlés sikerén. Ezért kiemelten fontos, hogy a szerepben dolgozó tanár miként moderálja, hogyan irányítja annak menetét.

A tanulói mellékletben 40 állítás szerepel. Ezekben – a Monarchia Balkán-politikájának szemszögéből nézve – megjelenik a világháborús helyzet összefüggés-rendszerének valamennyi fontos eleme. A tanulók ezek közül egy-egy elemmel találkoznak. Minimális feladatuk az információs kártyán található állítás felolvasása, majd annak megfogalmazása, hogy ez alapján támogatják vagy ellenzik a hadüzenet küldését. Az egymás után elhangzó információk hatására a játékosok döntése várhatóan egyre nehezebb lesz.

A miniszterelnök szerepében a tanár kiegészíthet információkat, rámutathat az ellentmondásokra, ütközetheti az elhangzott álláspontokat, de ha a gyűlés „parázs vitává” alakul, vissza is vonulhat egyszerű levezető elnöki pozícióba. A tanulók a játék egésze során státuszuknak megfelelően „szakértői” szerepből dolgoznak, ami szükség esetén azt is lehetővé teszi, hogy a szerepeket tartva számon kérjük tőlük a szavaikért vállalható felelősséget.

A cédulákról: az óra előkészítése során az információlistát szét kell vágni, hogy a tanulók egyenként húzhassanak közülük. Feltehetően kevés 40 fős osztály van, ezért az első körben várhatóan nem fog el minden cédula. A kimaradó cédulákat vagy kihúzatjuk, így lesznek, akik több információval is bírnak majd, vagy, a távolmaradó meghívottak írásos feljegyzéseiként, a tanár viszi be azokat a gyűlésre.

7) Tanári narráció

A szavazás eredményétől függetlenül a tanár 2-3 mondatban összefoglalja a háború kitörésének közvetlen előzményeit: ultimátum – elutasítás – hadüzenet – hadüzenetek sora. Egy-két mondatban tegyünk említést Tisza István álláspontjáról: ellenezte a háborút, mert felkészületlennek tartotta a Monarchiát és Magyarországot. A döntést követően azonban fegyelmezetten és rideg elszántsággal dolgozott a háborús sikerekért.

8) Propagandagépezet (kis csoportos feladat)

A tanulók feladata, hogy 4-5 fős munkacsoportokban dolgozva találjanak ki 3-5 propagandafogást, amelyekkel sikerülhet feltüzelné a tömegek háborús indulatait. A kiscsoportos munkaszakaszt követően az egyes munkacsoportok ismertetik ötleteiket a többieknek.

9) Háború képekben és szavakban – MONTÁZS

Az osztályt két részre osztjuk. Mindkét félből további három-három munkacsoportot alakítunk. A két fél párhuzamosan dolgozik. A csoportok különböző feladatokon dolgoznak.

1. a 8. pontnál összegyűjtött ötletek alapján 3-4 erős hatású – háborúba hívó, a háborút propagáló – felhívó mondatot (jelszót) fogalmaznak;

2. 4-5 tablót készítenek a háború emberi pillanatairól;
3. a csoport kap egy háborús veszteséglistát (3. sz. melléklet): a szöveg és az adatok alapján 4-5 mondatos összefoglalót készítenek a háború veszteségeiről.

A kiscsoportos munkaszakaszt követően a csoportok a montázs szabályainak megfelelően bemutatják egymásnak az elkészült anyagokat.

MELLÉKLETEK

1. sz. melléklet

A szarajevói merénylet előzményei, eseményei és következményei – ahogy a merénylők látták

(A Szarajevó 1919 című írás kivonata – www.freeweb.hu/beluard/index6_12.htm)

I. Eskütétel

Sötét falak, a sarokban két-három szék. A helyiség közepén fekete posztóval letakart asztal, rajta égő gyertya, feszület, tár, gránát. Az asztal mögött fekete csuhás alak áll, a fején kámzsa, két kivágott szemnyílással. A három fiatalember, Trifon Grabez, Gavrilo Princip és Nedjelko Cabrinovic szorosan egymás mellé áll.

– Készüljetek fel az eskütételre!

A jövevények felemelik a fejüket. A sötét alak halálfejes zászlót tereget ki az asztalon. Egy férfihang hal-kan előmondja:

– Ismételjétek utánam! Most, amikor az Egyesülés vagy Halál¹ (ismert nevén a Fekete Kéz – *A szerző*) szervezete tagjává fogad, esküszöm a napra, amely melegít, a földre, amely éltet, a mindenható Istenre, őseim vérére, esküszöm a becsületemre és a tulajdon életemre, hogy ettől a pillanattól kezdve mindhalálíg hűséggel szolgálom ezt a szervezetet és mindenkor kész vagyok rá, hogy meghozzak érte bármilyen áldozatot. Becsületemre és életemre esküszöm, hogy minden parancsát feltétel nélkül teljesítem. Ítéljen fölöttem az Isten és társaim, ha ezt az eskümet tudatosan vagy akaratlanul megszegem...

– Készek vagytok teljesíteni a rátok bízott megtisztelő feladatot? – kérdi a szertartás vezetője.

– Készek vagyunk! – válaszolják szinte egyszerre.

Az álarcos ember felnyit egy „méreg” feliratú kis edényt, és mindegyiküknek átnyújt egy kapszulát.

– Ez ciánkáli – mondja magyarázatul. – Azonnal hat, fájdalom nélkül. Lenyeled és többé nem tudsz semmiről. Csak a halottak tudnak hallgatni. Egyesülés vagy halál!

Szentséggként veszik át kezéből a mérget és viszonzozzák a köszöntést. – Egyesülés vagy halál!

Aztán kilépnek az éjszakába és egyszerre magukra maradnak. Gavrilo Princip, Trifko Grabez és Nedjelko Cabrinovic, éppen az imént tettek ünnepélyes esküt, hogy meggyilkolják az osztrák-magyar trónörökös, Ferenc Ferdinánd főherceget.

II. Előkészületek

A merénylők első állomása azon a hosszú úton, amely a tervtől a megvalósításig vezetett, a topcideri katonai kiképző tábor volt. Ápisz parancsot adott Tankosic őrnagynak, az pedig elrendelte, hogy Princip, Grabez és Cabrinovic tanulják meg a pisztolylövést, a bombák kezelését és a pontos gránátdobást.

Május huszonhetedikén a három merénylő már ismét Belgrádban van, ahol utazásuk előestéjén Ciganovic a Zöld Koszorúhoz címzett vendéglő előtt hat gránátot és négy revolvert ad át nekik, valamint minden revolverhez hét-hét töltényt. Grabez és Princip azután Princip szobájába ment és a fegyvereket az ágyba, a párna alá rejtették. Másnap reggel mindhárman hajóra szálltak és elindultak Szabácsba.

Ápisz szervezetének feladata volt, hogy a merénylőket átcsempéssze a határon, de az országon át való fel-tűnésmentes utazásukat is lehetővé kellett tenni. A határ menti Szabácsban a 137-es számú embernek, Rade Popovic határőr kapitánynak, Ápisz ezredes hírszerző tisztjének kellett róluk gondoskodnia.

---

¹ A szervezet vezetője Ápisz, vagyis Dragutin Dimitrijevic, szerb katonatiszt, terrorakciók szervezője és végrehajtója, az Egyesülés vagy Halál nevű szervezet egyik alapítója, kapcsolatban áll magas rangú katonai és politikai vezetőkkel.

Délután négy tájban érkeztek meg, de a kapitányt (némelyek szerint őrnagyot) csak este találták meg az Amerika nevű fogadóban, a kártyázók között. Átadták neki a megbeszélte jelzésű lapokat, megháltak az Amerika fogadóban, fegyvereiket éjjelre a kályhába rejtve, amelyben természetesen nem fűtöttek, s reggel átvitték őket Loznicába, ahonnan indulva át kellett lépniük a határt.

Loznicában már várta őket Prvanovic határőrtiszt, aki azt tanácsolta, hogy váljanak külön, és segítségükre volt a határ átlépésében. Mint valami stafétabotot, úgy adták át őket éjjel egymásnak az összekötők, így aztán reggelre már boszniai területen voltak, messze maguk mögött hagyva a veszedelmes határt. Felültek a paraszt Stepanovic szekereire, fegyvereiket a bakülés alá rejtették, s rendben megérkeztek Tuzlába.

A szervezet itt is biztos rejtékhelyről gondoskodott számukra. Misko Jovanovic negyvenéves, huszárhajuzsos férfiú, egyike a helybeli „arisztokráciának”, a városi bank igazgatósági tagja, több egyesület elnöke, legkevesebb négyszázezer van a bankkontóján, s az övé Tuzla első mozija.

Kora reggel megállt a háza előtt a szekér, a paraszt kirángatta Jovanovicot az ágyból, kirakta a fegyvereket a konyhaasztalra és közölte vele, hogy a fegyverek tulajdonosai reggel kilenckor várni fogják a Szerb Olvasóteremben.

Miután az így megbeszélte találkozás megtörtént, a merénylők Jovanovic házába mentek és megvitatták, hogyan juttassák el a fegyvereket Szarajevóba. A moztulajdonosnak nem volt nagy kedve a fegyverrejtegetéshez, de nem maradt más választása, meg kellett őriznie a veszedelmes rakományt, amíg sikerül biztonságos módon a rendeltetési helyére juttatni. Több mint valószínű volt ugyanis, hogy Ferenc Ferdinánd főherceg látogatása előtt a város határán a csendőrség általános személymotosztást tart.

Jovanovic félt bármit is kezdeni, így aztán megegyeztek, hogy a fegyvereket pár nap múlva az összekötő veszi át. Egy nyitott skatulya Stefanija cigarettával fogja magát igazolni. Jovanovic egy dobozba rejtette a muníciót, átkötötte madzaggal, s az ebédlőszekrény egyik fiókjába dugta.

Közben a merénylők már Szarajevóban voltak. Princip értesítette Ilic tanítót a fegyverek hollétéről, megszállt nála az Oprkanj utca 3. alatt, sőt még rendőrileg is bejelentkezett, azután elküldte őt Tuzlába. Ilic csak június 14-én állított be Jovanovichoz, de a fegyvereket nem vitte el. Rábeszélte a tiszteletre méltó moztulajdonost, hogy a biztonság kedvéért egészen Dobojsig szállítsa el őket ő maga. Elvégre nincs az a csendőr, aki egy köztisztviselőben álló és vagyonos vállalkozót meg merne motozni.

Jovanovic beleegyezett. Felült a reggeli vonatra, megérkezett Dobojsba, ahol Ilicnek várnia kellett volna rá, de mivel a tanító sokáig nem jött, maga vitte el a pisztolyokat és bombákat rejtő dobozt Vuk Jaksic szabóhoz. Utána még egy ideig a városban őgylgett, s mert a fiatalembert sehol sem találta, kiballagott az állomásra, hogy hazautazzon. Ott végre találkozott Ilicsel, s odasúgta neki, hol találja a fegyvereket.

Ilic átvette a dobozt, s visszautazott Szarajevóba, de már az Ali pasa hídnál kiszállt, megvárta az ilidzai helyiérdekűt, és szerencsésen hazaért. A muníciót az alá az ágy alá rejtette, amelyben Princip aludt. Ilic az akció helybeli vezetője volt, neki mint fő szervezőnek a háttérben kellett volna maradnia, megbocsáthatatlan hiba volt tehát, hogy a merénylőt a saját házában szállásolta el.

A merénylőknek még csaknem két hetet kellett várniuk, míg a napjuk elérkezett. Közben megtudják, hogy Péter király lemondott fia, Sándor főherceg javára, kétségek közt gyötrődnek, vajon az ilyen nagy horderejű esemény nem lesz-e befolyással a tervükre, egyre idegesebbek, nem bírnak aludni izgalmaikban, várják, nem jön-e Belgrádból új utasítás. De nem. Minden marad a régiben.

III. A merénylet

1914. június 28-án Szarajevóban rajtuk kívül még hárman állnak készen az akcióra, azok, akiket eredetileg a Potiorek elleni támadással bíztak meg, Mehmedbasic, Cubrilovic és Popovic. Ilicsel együtt egy száz méter hosszú útszakaszon hét felfegyverzett merénylőnek kell állnia. Ferenc Ferdinánd főherceg mindenre elszánt lövészek sorfalán fog áthaladni. Nincs tehát semmi esélye.

Huszonnyolcadikán reggel, Szent Vitus napján, a merénylők még egyszer találkoztak a Vlajnicukrászdában. Ilic ismét hangsúlyozta az akció jelentőségét, utalt a körülmények végzetes találkozására, éppen Vitus napkor ölik meg Ferdinándot, annak az ünnepségnak napján, amelyet évszázadok óta először tarthatnak meg ismét az immár felszabadított Rigómezőn². Ezután az asztal alatt átnyújtotta Grabeznak a

---

² A törökök Murad szultán vezetése alatt 1389. június 28-án a rigómezei csatában legyőzték a szerb sereget. A szerbek vezére, Lazar elesett, de a győzelmet a török szultán sem élte túl. Az ütközet előtt vagy talán a csata közben Milos Obilic szerb dalia behatolt a török táborba, belopózott a szultán sátrába és kardjával keresztüldöfte az ellenséget. Hőssé lett, zsarnokölővé. A kegyetlen elnyomás évszázadaiban (a török hódoltság kerek ötszáz évig tartott) az esemény mítoszává, (Szent Vitus napja, Vidov dan pedig a szerb hazafiak kettős emléknapjává vált), ezen a napon emlékeztek meg szabadságuk elvesztésének évfordulójáról, felszította

bombát, a többieknek pedig a fegyvereket, és kiosztotta a feladatokat. Egymás után elfoglalták Apel rakparti őrhelyüket. A trónörökösnek és kíséretének ugyanis kétszer egymás után végig kellett haladnia a rakparton, szükség esetén tehát megismételheték a támadást.

(...)

A gépkocsisor elhalad az új kaszárnya és a leányiskola épülete előtt. A főherceg köszönti az ablakokban állókat, s nem sejtí, hogy a szemközti gyalogjárón dobásra kész gránáttal várja Mehmedbasic és Cubrilovic. Később egyikük sem tudta magyarázatát adni annak, miért nem mertek támadni. Ilic szemben velük, valamivel távolabb állt. Mikor megállapította, hogy mind a két összeesküvő csödöt mondott, kibiztosította a pisztolyát, és az elhaladó kocsi után eredt. De elkésett a lövésével. Közben, tíz óra tíz perckor egy fekete kalapos fiatalember megkérdezte a szolgálatot teljesítő rendőrtől, melyik autóban ül Ferenc Ferdinánd, meghallgatta a választ, jól megnézte a kocsisort, és elhajította a kézigránátját.

Cabrinovic pontosan célzott, úgy, ahogy a topcideri katonai kiképző táborban megtanították. A gránát azonban a kabriolet lehajtott fedelére esett, ott maradt, nem robbant fel. A főherceg meglátta a repülő tárgyat, s a kibiztosított bombát nagy lélekjelenléttel a földre hajította. Sojka sofőr ugyancsak észrevette a támadót, s gázt adott. A főherceg kocsija kijutott a gránát hatósugarából, a robbanás néhány másodperccel később következett be. Az utánuk következő autót érte. A merénylő a folyót szegélyező falon át a hat méter mélységű, kiszáradt folyómederbe vetette magát, és igyekezett elmenekülni üldözői elől.

(...)

Princip talán mindössze száz-százötven méternyire állt a robbanás színhelyétől. Mindenekelőtt sajnálkozva állapította meg, hogy Ferenc Ferdinándnak semmi baja sem történt, de nem jutott eszébe, hogy tüzeljen a veszteglő kocsira. Ehelyett a folyóhoz szaladt, s nézte, hogyan üldözik a rendőrök Cabrinovicot. Mikor látta, hogy elfogták, megértette, hogy esküje ellenére nem harapta el a méreggel tett ampullát, felbőszült. Elhatározta, hogy lelövi társát, nehogy vallhasson. Nekiiramodott a folyó irányában, kibiztosította a zsebében a pisztolyt, de nem sikerült a szökevényt pisztolyvégre kapnia. Így aztán újra visszafutott, elrejtőzött egy borkereskedés hirdetőablaja mögé, s várta, mi történik. A rendőrök közben letartóztattak mindenkit, aki csak a legkevésbé is gyanús volt, s a kezük ügyébe került.

(...)

Pontosan 10 óra 45 perckor a főherceg és felesége elhagyták a szarajevói városházát, és beültek a készen álló gépkocsiba. Most is harmadik volt a kocsisorban, mint előzőleg. Harrach alezredes ezúttal a biztonság kedvéért a felhágóra állt. Úgy gondolta, ha kell, saját testével fedezi a trónörököszt az esetleges újabb támadás elől.

Az autók újra végighaladtak az Apel rakpart fala mentén, amelyen Cabrinovic átvette magát. A sofőrök teljes gázzal mentek. A Ferenc József utcából az útkereszteződéshez érve, az első autó az eredeti terv szerint jobbra fordult be, tehát nem a kórház felé, a sofőrrel ugyanis senki sem közölte a programváltozást. A polgármester és a rendőrfőnök kocsija természetesen utána. Sojka sofőr már szintén készült befordulni, de Potiorek kormányzó rákiáltott:

– Hová megy? Tovább, egyenesen a rakparton!

Sojka lefékezett, s megállt a járda mellett, éppen a borkereskedés előtt. Fordult. Ekkor a nézők közül egy alacsony, hosszú hajú fiatalember ugrott elő, a kezében revolver villant. A közelében álló rendőr meglátta, ki akarta ütni a fegyvert a kezéből, de a tolongó tömeg megakadályozta ebben.

Lövések csattantak. Gavrilo Princip mindössze egy-két lépésnyire állt az osztrák-magyar trónörökösztől. Nem hibázhatott.

Principet a véletlen segítette. Amikor látta, hogy a csendőrök elvezették Cabrinovicot, s hogy a többi merénylő szétszaladt, behúzódott a plakátokkal teleragasztott reklámtábla mögé és nem tudta, hogy mitévő legyen. Élete legnagyobb csalódását élte át. A nagy terv nem sikerült. Aztán a gyalogjáró felől hangok hallatszottak, hogy a menet újra közeledik. Gavrilo Princip kikémlt, megpillantotta az első két kocsit, kifutott, éppen akkor haladt el mellette a harmadik, s benne egy parádés egyenruhát viselő, férfi fején tollbokrétás tábornoki főveggel. A merénylő tudatára ébredt az egyedülálló alkalomnak. A trónörökös kocsija megállt és kezdett megfordulni, éppen azon a helyen, ahol Princip a járda széléig furakodott. Kihúzta hát a revolverét és tüzelt.

---

a bosszúállás kötelességének érzését, és ekkor ünnepezték a hős merénylőt. Ötszázhuszonöt évvel később, június 28-án, Szent Vitus napján követték el a szarajevói merényletet.

IV. Elfogadás, kihallgatás, börtön

A rendőrügynököt, aki elsőnek vetette magát a támadóra, Smail Spahovicnak hívták. A bírósági tárgyaláson ezt mondta jegyzőkönyvbe: „Vagy tizlépésnyire álltam a merénylőtől. A kapott parancs szerint a nézőket kellett figyelnem, nem az autómobil. Egyszerre csak revolverlövést hallottam. Balra nézek, nem látok semmit, nézek jobbra, akkor dörrent a második lövés. Először lekuporodtam, majd felugorva elkaptam a támadó kezét. Ekkor azonban valaki ököllel gyomromra vágott, Princip pedig a pisztoly agyával hatalmas ütést mért a fejemre. Megláttam Pusrát. A támadót a karjánál fogva tartottam. Néhány tiszt karddal Principe támadt, nem tudtam őt kihozni közülük. Aztán odaugrott a segítségemre a szakaszvezető.”

A tiszték ököllel, karddal, rúgásokkal rontottak a merénylőre. Princip igyekezett a halántékához emelni a pisztolyát, de sikertelenül. El volt szánva rá, hogy esküjéhez híven nem kerül élve rendőrkezre, szájába vette hát a mérget rejtő kapszulát és elharapta. Csakhogy a ciánkáli már elbomlott, Princip nem halt meg, csupán erős gyomorgörcs fogta el. Így vitték a rendőrpáncsnokságra, szörnyű állapotban, agyba-főbe verve, összekaszabolva, teljesen kimerülten a folytonos hányástól, de élve. Azonnal megbilincseltek. Cabrinovic már a szomszédos cellában ült.

(...)

A merénylők pere már október tizenkettedikén elkezdődött a hadosztálybíróság nagytermében, a katonai fogházban. Huszonöt vádlott felett ítélezett Bogdara Naumovic és Mayer-Hoffmann, az esküdtszék elnöke Luigi von Curinaldi volt. A vádlottak egyike sem töltötte még be huszadik életévét, sőt Grabez és Popovic csupán tizennyolc, Cabrinovic pedig mindössze tizenhét éves volt.

Mindnyájan elkerülhetetlenül szükségesnek vallották a merényletet, forradalmárnak mondták magukat, s nem tagadták Ausztria iránti gyűlöletüket. Hangoztatták, hogy céljuk az osztrák-magyar elnyomás alatt sínylődő valamennyi szláv nemzet felszabadítása volt. Ferenc Ferdinándnak az életével kellett fizetnie mindazért a gazságért, amit Ausztria Boszniában és Hercegovinában elkövetett.

Október huszonnyolcadikán a bíróság kimondta az ítéletet. Tekintettel arra, hogy húsz éven aluli vádlottakat nem ítéltettek halálra, Princip, Grabez és Cabrinovic húsz-húsz év fegyházat kapott, Danilo Ilicet, Veljko Cubrilovicot, Nedjo Kerovicot, a mozitulajdonos Misko Jovanovicot és Jakov Milovicot azonban kötél általi halálra ítélték. Kerovic és Milovic a császártól később kegyelmet kapott, a többieket felakasztották.

2. sz. melléklet

Jegyzetek a Monarchia Balkán-politikájához

1. A XIX. században a Monarchia kiszorult Itáliából és a német egységből. Az aktív nagyhatalmi politika egyetlen színtere a Balkán maradt.
2. A Monarchia a Balkánt hagyományosan saját érdekszférájának tekinti.
3. A Balkán fontos mint piac, presztízs és stratégiai pont – kijárat a tengerre.
4. A Balkán ütközőpont: Monarchia – Oroszország – Olaszország – Nemzetállamok – Anglia (szorosok – Földközi-tenger)
5. A Balkán nyugalmát a Török Birodalom léte szavatolja.
6. A Balkánon erősödnek a nemzeti mozgalmak. Ez veszélyezteti Törökország létét.
7. A Török Birodalom a Monarchia természetes szövetségese lehet a balkáni nemzetállamokkal szemben.
8. Törökország Európa beteg embere. Külpolitikájába mindenki beleavatkozik, akinek érdeke fűződik a térséghez.
9. A balkáni népek természetes szövetségesei egymásnak a Török Birodalommal szemben.
10. A formálódóban lévő nemzetállamok határai vitatottak. A középkori történelmi határok és az etnikai határok nem esnek egybe.
11. Szerbia és Bulgária, a balkáni nemzetállamok két legerősebbike csak egymás rovására terjeszkedhet.
12. Bulgária – és a Kelet-Balkán – nem tartozik a Monarchia érdekszférájába, Szerbia – és a Nyugat-Balkán – igen.
13. Bulgária a Monarchia természetes szövetségese lehet Szerbiával szemben.
14. A Török Birodalom és Bulgária egymás ellenfelei.
15. A Monarchia mellett a Balkánon leginkább érdekelt másik nagyhatalom Oroszország.
16. A Balkán-kérdés már eddig is sok súrlódáshoz vezetett a Monarchia és Oroszország között. A kérdésben két politikai álláspont küzd egymással: a status quo politikája és az érdekszféra-politika.

17. A status quo-politika defenzív jellegű, nem képes befolyásolni a változásokat, csak nézi, mi történik. A változásokat csak aktív érdekszféra-politikával lehet a Monarchia számára kedvező irányban befolyásolni.
18. Az érdekszféra-politika csak az Oroszországgal való együttműködésen alapulhat. A két ország közötti viszonyban azonban nagy sebet ejtett az 1906-os annexiós válság.
19. Az annexiós válság idején Oroszország sérelmezte, hogy a Monarchia bekebelezte Bosznia-Hercegovinát, mert felfogásuk szerint cserében nekik is kapniuk kellett volna valamit.
20. Bosznia-Hercegovina 1878 óta a Monarchia katonai igazgatása alatt állt.
21. Bosznia-Hercegovina történelmileg a Magyar Királyság része. Egészen a török időkig az volt.
22. Oroszország minden áron a Boszporusz és Dardanellák szorosait akarja, hogy szabad kijárása legyen a Földközi-tengerre.
23. Oroszország a szorosok miatt a Török Birodalom gyengítésében érdekelt.
24. Angliának nem érdeke, hogy Oroszország megszerezze a szorosokat, mert akkor elvághatja a szigetországot a keleti irányú gyarmati és kereskedelmi kapcsolataitól.
25. Anglia és Oroszország 1907-ben katonai-politikai szövetséget kötöttek. Jó közöttük az együttműködés. Az angolok hagyományos oroszellenességére már nem lehet számítani.
26. Nem csak Anglia és Oroszország között van szövetség. Németország gyarmati hódításai miatt az angolok és a franciák is szövetségre léptek, Oroszország és Franciaország pedig már jó ideje szövetségi politikát folytat.
27. Az orosz-angol-francia antant szövetség kölcsönös segítségnyújtást ígér, bármelyik fél keveredne háborúba.
28. Egy nemzetközi konfliktusban a Monarchia nincs egyedül. A Hármasszövetség révén számíthatunk Németország és Olaszország segítségére.
29. Olaszországra nem számíthatunk. Az olaszok balkáni ambíciói miatt ütköznek az érdekeink.
30. A Hármasszövetség immár 30 éve alatt Németország többször is jelezte, hogy nem kíván a balkáni helyzet miatt fegyveres konfliktusba keveredni Oroszországgal. Bismarck megmondta: a Balkán nem éri meg egy pomerániai gránátos csontjait.
31. Németországnak is érdeke Oroszország gyengítése. Az utóbbi években, amióta Németország vasutat épít a Balkánon át Bagdadig, feszültté vált a német-orosz viszony. Németországnak már nem közömbös Törökország sorsa. Sok pénze fekszik benne.
32. Oroszországnak nem fűződik közvetlen érdeke a Nyugat-Balkánhoz. Nem fog beavatkozni egy Szerbia elleni helyi háborúba.
33. Ha Oroszország mégis hadat üzen, akkor az antant szerződésük értelmében Franciaország és Anglia is beavatkozik a konfliktusba. És ez világháborút jelent.
34. Németország évek óta készülődik a nagy háborúra. Ha ki kell robbannia, most robbanjon, amikor Németország erősebb, mint az ellenfelei.
35. A Monarchia – és benne Magyarország – nincs felkészülve a háborúra. Sem gazdaságilag, sem katonailag nem vagyunk elég erősek.
36. Szerb merénylők meggyilkolták az osztrák trónörökösöt a Monarchia területén. A Monarchia felháborodását és a bűnösök felkutatására irányuló követelések jogosságát mindenkinek el kell ismernie.
37. Ha Szerbia nem segíti a bűnösök felkutatását, szembe kell néznie a következményekkel. Ha ebben a kérdésben nem leszünk elszántak, többé senki nem fogja tisztelni a Monarchiát.
38. Ha nem leszünk kellően következetesek és elszántak, akár a fegyveres konfliktus vállalásában is, ezt mindenki a Monarchia gyengeségeként fogja értékelni.
39. Ha most nem mutatunk kellő erőt, akkor ezután minden kis konfliktusban számíthatunk az alávetett népelemek lázongására.
40. A háborús konfliktus vállalásának feladása a Monarchia végét jelentheti.

3. sz. melléklet

A háború veszteségei

„A több mint 52 hónapig tartó öldöklés során elpusztult 8.538.000 katona. Ennyi volt az első világháború magyar és szerb, német és orosz, francia, angol, olasz, román, cseh, szlovák és ki tudja még hány nemzet áldozatainak száma. S ebben a nyolc és fél millióban még nincsenek benne a háború sebesültjei, akik karjukat, lábukat veszítették, akiket megvakított a gáz, akik megsiketültek a légnyomástól, akiket idegsokk rángatott egy életen keresztül. És nincsenek benne a hadifoglyok milliói, akik még jóval a fegyverszünet után is táborokban kínlódtak. De nem esett még szó a polgári lakosság szenvedéséről sem: a nélkülo-

zésről. Az asszonyokról, a gyerekekről, az öregekről, akik éhezéstől legyöngülve járványok áldozatai lettek.

Bár sok számítás készült, pontosan talán még senki sem számította ki a háború okozta anyagi kár értékét: az elpusztult épületek: gyárak, vasúti berendezések, kórházak, iskolák, a lerombolt lakóházak és megsemmisített műkincsek értékét és a milliós hadseregek felfegyverzésének roppant költségeit.”

Gondos Ernő: Az első világháború

Az első világháború embervesztesége

Hadviselő államok	A mozgósított katonák létszáma	Elesett, meghalt	Megsebesült, fogságba esett, eltűnt	Mozgósított erők összeszvesztése %-ban
Antant hatalmak				
Oroszország	12 000 000	1 700 000	7 450 000	76,3
Franciaország	8 410 000	1 357 000	4 803 000	73,3
Nagy-Britannia	8 904 000	908 371	2 281 864	35,8
Olaszország	5 615 000	650 000	1 547 000	39,1
USA	4 355 000	126 000	238 800	8,2
Japán	800 000	300	910	0,2
Románia	750 000	335 706	200 000	71,4
Szerbia	707 343	45 000	286 106	46,8
Belgium	267 000	13 716	79 345	34,9
Görögország	230 000	5 000	22 000	11,7
Portugália	100 000	7 222	26 069	33,3
Montenegró	50 000	3 000	17 000	40,0
Összesen	42 188 810	5 152 115	16 952 094	52,3
Központi hatalmak				
Németország	11 000 000	1 773 700	5 368 858	64,9
Ausztria-Magyarország	7 800 000	1 200 000	5 820 000	90,0
ebből Magyarország	3 800 000	661 000	1 477 000	56,0
Törökország	2 850 000	325 000	650 000	34,2
Bulgária	1 200 000	87 500	179 914	22,2
Összesen	22 850 000	3 386 200	12 018 277	67,4
Antant + Központi hat.	65 038 810	8 538 315	28 970 371	57,6

